

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Katedra cestovního ruchu

FRÝDLANTSKO

**Analýza geografických předpokladů
cestovního ruchu**

Bakalářská práce

Autor: Zuzana Štěpánová

Vedoucí práce: RNDr. Jozef Mečiar

Jihlava 2012

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Tolstého 16, 586 01 Jihlava

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:	Zuzana Štěpánová
Studijní program:	Ekonomika a management
Obor:	Cestovní ruch
Název práce:	Frýdlantsko. Analýza geografických předpokladů cestovního ruchu.
Cíl práce:	Hlavním cílem práce je zpracování analýzy geografických předpokladů cestovního ruchu Frýdlantska.

RNDr. Jozef Mečiar
vedoucí bakalářské práce

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
vedoucí katedry
Katedra cestovního ruchu

Anotace

ŠTĚPÁNOVÁ, Zuzana: Frýdlantsko. Analýza geografických předpokladů cestovního ruchu. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Katedra cestovního ruchu. Vedoucí práce RNDr. Jozef Mečiar. Stupeň odborné kvalifikace: bakalář. Jihlava 2012. 86 stran.

V rámci této bakalářské práce je zpracována analýza geografických předpokladů cestovního ruchu pro region Frýdlantsko. Účelem práce je rozebrat vliv jednotlivých charakteristik na cestovní ruch a určit ty rozhodující, porovnat současný a potenciální cestovní ruch a v rámci SWOT analýzy regionu pak vyhodnotit silné a slabé stránky, příležitosti a ohrožení destinace.

Klíčová slova

Bakalářská práce, Frýdlantsko, mikroregion, analýza, geografické předpoklady cestovního ruchu

Annotation

ŠTĚPÁNOVÁ, Zuzana: Frýdlantsko. Analysis of the geographical assumptions of tourism. Bachelor thesis. College of Polytechnics Jihlava. Department of tourism. Supervisor RNDr. Jozef Mečiar. Degree of expertise: bachelor. Jihlava 2012. 86 pages.

As a part of this bachelor thesis there is elaborated an analysis of the geographical assumptions of tourism for the region of Frydlant. The purpose of this thesis is to analyze the influence of individual characteristics on tourism and identify those which are critical, compare the current and potential tourism in the region and within the SWOT analysis to evaluate the strengths and weaknesses, opportunities and threats of the destination.

Key words

Bachelor thesis, Frýdlantsko, mikroregion, analysis, geographical assumptions of tourism

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce RNDr. Jozefu Mečiarovi za odborné vedení, cenné rady, připomínky a vstřícnost při zpracování této práce. Velké poděkování patří také mé rodině a přátelům za podporu během studia a trpělivost, kterou se mnou během vytváření této práce měli.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracoval/a jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušil/a autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Souhlasím s umístěním bakalářské práce v knihovně VŠPJ a s jejím užitím k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě VŠPJ .

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje AZ, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom/a toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše), z výdělku dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence.

V Jihlavě dne

.....

Podpis

Obsah

Úvod	10
Cíle práce	11
Hlavní cíl	11
Dílčí cíle	11
Diskuze pramenů a literatury	12
Zhodnocení dostupnosti zdrojů	14
Diskuze metodologie práce	15
1 Vymezení regionu Frýdlantsko	16
2 Vliv základních geografických charakteristik regionu na cestovní ruch	19
2.1 Obecné charakteristiky	19
2.2 Fyzickogeografické charakteristiky	20
2.2.1 Geologie	20
2.2.2 Geomorfologie	23
2.2.3 Klima	23
2.2.4 Vodstvo	27
2.2.5 Půdy	30
2.2.6 Biota	31
2.2.7 Ochrana přírody	32
2.3 Demografické a sídelní charakteristiky	38
2.3.1 Počet obyvatel	38
2.3.2 Rozmístění obyvatel	38
2.3.3 Hustota obyvatel	39
2.3.4 Strukturální a dynamické charakteristiky obyvatelstva	39
2.3.5 Sídelní charakteristiky	40
2.4 Sociogeografické charakteristiky	41
2.4.1 Zemědělství, lesnictví	41
2.4.2 Průmysl, obchod a služby terciárního charakteru	42
2.4.3 Školství	50
2.4.4 Zdravotnictví	51
2.4.5 Sociální a jiné kvartérní služby	52
2.4.6 Politická sféra	53
2.4.7 Kulturní sféra	54

2.5	Historickogeografické charakteristiky	62
3	Srovnání významu jednotlivých geografických charakteristik pro cestovní ruch a určení těch rozhodujících	65
4	Subregiony cestovního ruchu Frýdlantska	66
5	Porovnání současného a potenciálního cestovního ruchu	67
6	Význam cestovního ruchu regionu v rámci České republiky	70
6.1	Propagace regionu	70
6.2	SWOT analýza	74
6.2.1	Silné stránky	74
6.2.2	Slabé stránky	75
6.2.3	Příležitosti	75
6.2.4	Hrozby	76
7	Závěr	77
	Seznam použitých zdrojů	78
	Tištěné zdroje:	78
	Internetové zdroje:	78
	Seznam tabulek	86
	Seznam obrázků	86
	Seznam příloh za textem	86

Úvod

Výběr tématu bakalářské práce byl pro mne velmi jednoduchý. Frýdlantsko je mým rodným krajem a proto se chci tímto regionem podrobně zabývat právě v této práci. Frýdlantský výběžek je územím s velmi bohatou historií, která se odráží na charakteru krajiny a kulturních hodnot. Frýdlantsko je starým krajem, jemuž vládly šlechtické rody z frýdlantského hradu již v době, kdy se na místě dnešního Liberce rozprostíraly jen lesy. Kraj kdysi známý pod slavným jménem Terra felix, neboli Šťastná země, se po čtyři staletí pomalu propadá do zapomnění. Po starých obyvatelích regionu zbyla pouze slovanská pojmenování některých osad a vesnic.

Z mého hlediska je Frýdlantský výběžek krásným koutem naší republiky, který však stále čeká na objevení větším počtem turistů.

Nejrozsáhlejší částí bakalářské práce je samotná analýza geografických předpokladů pro cestovní ruch na území regionu Frýdlantska. V této části postupně rozeberu obecné, fyzickogeografické, demografické, sociografické a historickogeografické charakteristiky a jejich vliv na cestovní ruch.

V kapitole následující stručně zhodnotím, které charakteristiky jsou těmi nejdůležitějšími pro současný cestovní ruch na Frýdlantsku.

Poté popíši subregiony cestovního ruchu výběžku, porovnáám současný a potenciální cestovní ruch, zhodnotím propagaci regionu a následně vytvořím SWOT analýzu.

Tato práce je analýzou. Syntézou bych se chtěla zabývat v magisterské práci, kde bych také zhodnotila území pomocí kvantifikace, čili přiřazování bodů jednotlivým vazbám podle určité metodiky.

Cíle práce

Hlavní cíl

Cílem bakalářské práce je analyzovat území Frýdlantska jako celek vhodný pro využití pro cestovní ruch s ohledem na rozmístění atraktivit a materiálně-technické základny a jejich využitelnost pro návštěvníky i rezidenty tohoto regionu. Analýza bere v potaz jak obecné charakteristiky, tak fyzickogeografické, demografické a sídelní, sociogeografické a historickogeografické charakteristiky.

Dílčí cíle

- Analýza základních geografických charakteristik regionu ovlivňujících cestovní ruch
- Srovnání významu jednotlivých geografických charakteristik pro cestovní ruch a určení těch rozhodujících
- Určení subregionů cestovního ruchu na území regionu Frýdlantska
- Porovnání současného a potenciálního cestovního ruchu
- Zhodnocení významu cestovního ruchu regionu v rámci České republiky
- Vypracování SWOT analýzy

Diskuze pramenů a literatury

- **Cestovní ruch**

Ve slovníku cestovního ruchu od M. Páskové a J. Zelenky pod pojmem **Cestovní ruch** nalezneme tuto definici: „*Cestovní ruch (turismus, zkratka CR, angl. tourism, travel) = komplexní společenský jev jako souhrn aktivit účastníků cestovního ruchu, souhrn procesů budování a provozování zařízením službami pro účastníky cestovního ruchu včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejně-správních aktivit (politika CR, propagace CR, regulace CR, mezinárodní spolupráce apod.) a reakce místní komunity a ekosystémů na uvedené aktivity. Toto pojetí CR rozšiřuje statisticky zaměřené vymezení WTO a obdobné vymezení v návrhu normy EU, vycházející z definice účastníka cestovního ruchu – **aktivity osob cestujících do míst mimo jejich obvyklé prostředí nebo pobývajících v těchto místech ne déle než jeden rok za účelem trávení volného času, podnikání či jiným účelem. Rozšířené pojetí CR vychází z vnímání CR jako komplexního procesu, který zasahuje nejen jeho účastníky, ale také poskytovatele služeb, destinace, v nichž je cestovní ruch realizován, a tranzitní destinace.***“ (1)

Naproti tomu definice Světové organizace cestovního ruchu (dále jen UNWTO) určuje cestovní ruch jako „**činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden ucelený rok, za účelem trávení volného času a služebních cest (osoba nesmí být odměňována ze zdrojů navštíveného místa).**“ [23]

Zatímco dle první definice lze chápat, že jako účastníci cestovního ruchu smíme v navštívené destinaci podnikat, druhá definice nám jakýkoli způsob výdělečné činnosti nedovoluje. Dle M. Páskové a J. Zelenky tedy můžeme za účastníky cestovního ruchu považovat například i dojíždějící do zaměstnání. Proto se ztotožňuji s definicí UNWTO, která účastníky cestovního ruchu vymezuje srozumitelněji a jednoznačněji.

- **Geografie**

M. Pásková a J. Zelenka definují geografii ve Výkladovém slovníku cestovního ruchu takto: „**Geografie** (angl. geography) = věda, která studuje strukturu a interakci systémů a subsystémů na zemském povrchu s důrazem zejména na jejich prostorovou dimenzi.

Významnou součástí geografie tvoří studium sociálních systémů v jejich interakci s biosférou a životním prostředím. Dvěma tradičními směry geografie jsou fyzická geografie a geografie člověka. Mezi dílčí součásti geografie patří aplikovaná geografie, behaviorální geografie, biogeografie, hydrogeografie, kulturní geografie, geografie člověka, geografie cestovního ruchu, historická geografie, politická geografie, sociální geografie, ekonomická geografie, geografie dopravy, regionální geografie aj.“ (1)

V tomto případě se dá říct, že rozdělení geografie je nepřesné, přesto předkládá čtenáři zevrubný obrázek o této vědě.

- **Geografie cestovního ruchu**

Výkladový slovník cestovního ruchu od M. Páskové a J. Zelenky charakterizuje tento pojem jako: „**Geografie cestovního ruchu** (angl. geography of tourism) = obor zabývající se studiem zákonitostí prostorových aspektů interakce mezi cestovním ruchem a rekreací na straně jedné a krajinou na straně druhé (P. Mariot), zákonitostí a faktickým rozmístěním cestovního ruchu v oblastech různé hierarchie, studiem činitelů rozvoje cestovního ruchu (životní úroveň, urbanizace, životní prostředí, infrastruktura apod.). Provádí analýzu vlivu cestovního ruchu na změny ve struktuře a rozmístění hospodářství v oblasti jeho realizace, vyhodnocuje oblasti z hlediska možných a vhodných forem cestovního ruchu s ohledem na přírodní, kulturní, společenské podmínky, ochranu životního prostředí, hospodářský rozvoj. Využívá také poznatky z dalších vědních disciplín - ekologie, demografie, balneologie, územního plánování, urbanismu, sociologie, ekonomiky CR, statistiky CR.“ (1)

Zhodnocení dostupnosti zdrojů

Literárních zdrojů, které se týkají přímo celého regionu Frýdlantska, moc neexistuje, avšak v posledních letech se míra vzniku nových publikací zvyšuje. Všechna dostupná regionální literatura je dostupná v Městském informačním centru ve Frýdlantě, většinu nalezneme i v Krajské vědecké knihovně v Liberci. Často jsou tyto knihy úzce orientovány buď tematicky, nebo na určitý subregion Frýdlantska.

Při tvorbě této práce mi byla nejvíce nápomocna kniha **Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor** z roku 2002 od Rudolfa Anděla a Romana Karpaše. Jedná se o první publikaci pojednávající kompletně o všech sférách týkajících se Frýdlantského výběžku. Taktéž autor další knihy uvedené v Seznamu literatury, Marek Řeháček (Frýdlantsko: průvodce po krajině a jejích náladách), čerpal poznatky z této knihy. Nejaktuálnější publikací, která je uvedena v Seznamu literatury, a jež se týká řešeného regionu, je kniha **Příroda Frýdlantska** od Pavla Voničky a jeho kolektivu. Tato kniha vyšla na konci roku 2010. Velkou měrou mi byly také nápomocny Územně analytické podklady ORP Frýdlant, jež byly zpracovány roku 2008.

Některé informace, především týkajících se kulturních akcí, jsem získala od pracovnice Městského informačního centra Frýdlant Marie Kolářové. Při zpracování této práce jsem také využila poznatky získané při vykonávání semestrální praxe právě v Městském informačním centru Frýdlant.

Všechny aktuální údaje jsem pak dohledávala na internetových stránkách, jejichž odkazy jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů. Mapy uvedené v přílohách jsem získala od pana Marka Rosčuka, referenta odboru stavebního úřadu a životního prostředí Městského úřadu Frýdlant.

V bakalářské práci rozlišuji citace tištěných a internetových zdrojů typem závorky. Tištěné zdroje jsou uvedeny v kulatých závorkách a internetové zdroje jsou zapsány v závorkách hranatých. Veškerá poznání jsou doplněna vlastními komentáři.

Diskuze metodologie práce

Bakalářskou práci jsem rozdělila do šesti kapitol. V první kapitole se zabývám vymezením regionu Frýdlantsko. Zde jsem region rozčlenila geomorfologicky i administrativně. Další kapitolou je analýza vlivu základních geografických charakteristik regionu na cestovní ruch, kde jsem podrobně popsala jednotlivé subkapitoly s aplikací na region Frýdlantsko. Ve třetí kapitole porovnávám význam jednotlivých geografických charakteristik pro cestovní ruch a následně jsem určila, které charakteristiky jsou pro cestovní ruch rozhodující. Dále pak vymezuji jednotlivé subregiony cestovního ruchu na Frýdlantsku. Na základě dostupných informací jsem zhodnotila vznikající a připravované projekty, které pomohou rozvoji cestovního ruchu v regionu Frýdlantska, konkrétně v kapitole porovnání současného a potenciálního cestovního ruchu. V neposlední řadě se také zabývám propagací regionu. Jako součást analýzy destinace Frýdlantska jsem zpracovala SWOT analýzu zohledňující v jisté míře všechny sféry, které ovlivňují rozvoj cestovního ruchu.

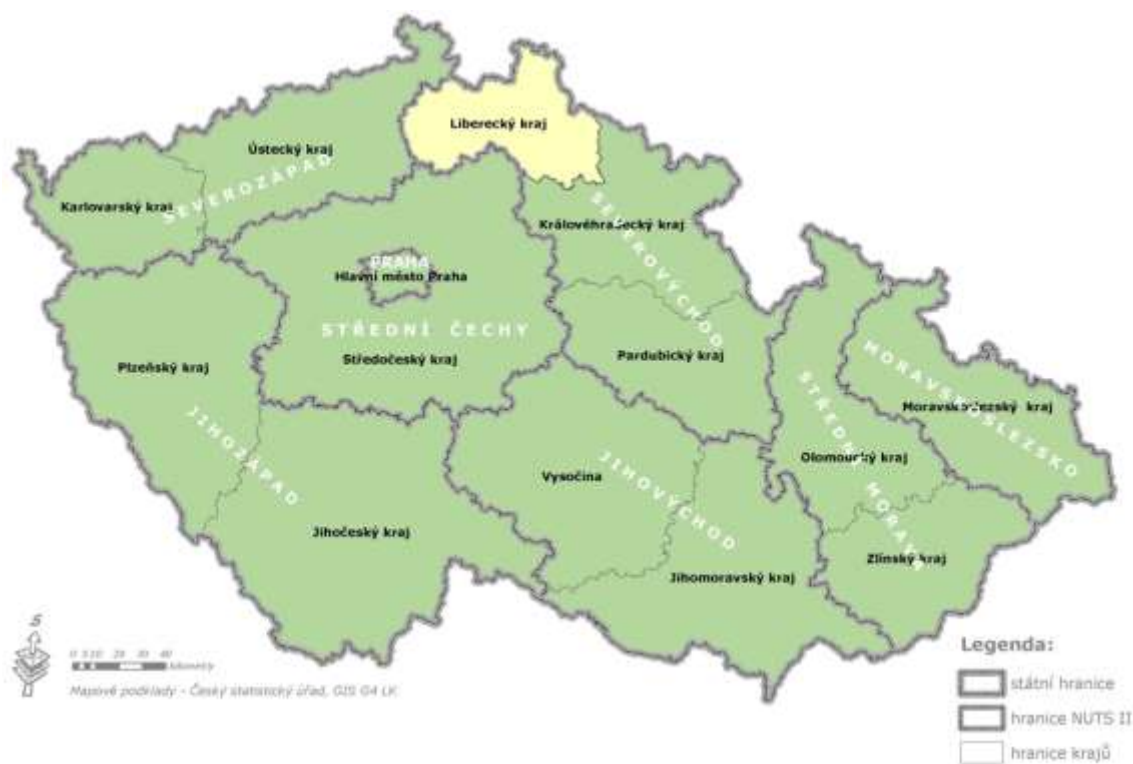
Tato práce je analýzou území, nikoli syntézou. Tou bych chtěla navázat v magisterské práci.

V bakalářské práci jsem nehodnotila návštěvnost regionu, jelikož se nejedná o lokalitu jedné obce, jedné kulturní památky či přírodní atraktivitu, nýbrž o území 18 obcí, ve kterých by bylo toto zkoumání značně složité.

1 Vymezení regionu Frýdlantsko

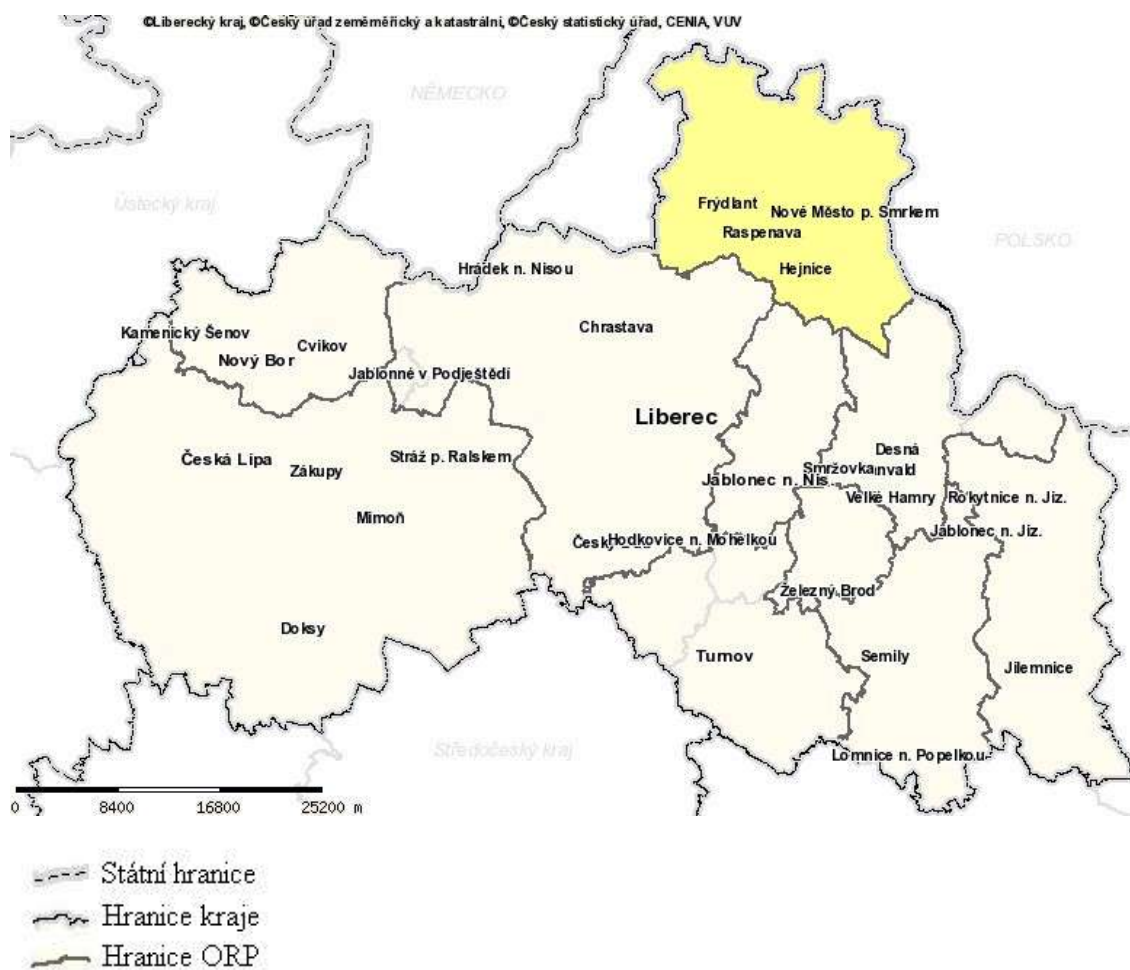
Na mapě České republiky nalezneme na severu celkem pět výběžků. Od západu k východu jsou to postupně Šluknovský, Frýdlantský, Broumovský, Jesenický a Osoblažský výběžek. **Geomorfologicky** můžeme území Frýdlantska od zbytku České republiky oddělit severní částí Jizerských hor. Zbytek regionu pak tvoří Frýdlantská pahorkatina, která sem přechází z blízkého Polska. Ze severu, východu a západu je toto území jasně vytyčeno státní hranicí, kdy sousedem tomuto regionu je ze všech tří zmiňovaných světových stran Polsko a nedaleko se nachází také hranice Německa. (2)

Vymezení dle **Nomenklatury územních statistických jednotek** (dále jen NUTS) má význam pro statistické potřeby Evropské unie (dále jen EU) a pro zařazení regionů do cílů s regionálním dopadem strukturální politiky EU. Dle NUTS je region Frýdlantsko tvořen 18 obcemi (NUTS 5). Tyto obce nalezneme na severu Libereckého kraje (NUTS 3), jenž je součástí regionu soudržnosti Severovýchod (NUTS 2). Těchto 18 obcí společně tvoří administrativně správní jednotku ORP (Obec s rozšířenou působností) Frýdlant. Kromě zmíněného Frýdlantu dále toto území obsahuje obce Bílý Potok, Bulovka, Černousy, Dětrichov, Dolní Řasnice, Habartice, Hejnice, Heřmanice, Horní Řasnice, Jindřichovice pod Smrkem, Krásný Les, Kunratice, Lázně Libverda, Nové Město pod Smrkem, Pertoltice, Raspenava a Višnová. Jednotlivé obce pak mají ještě své další členění. [1] [2]

Obrázek 1: Poloha Libereckého kraje v rámci České republiky

Zdroj: [51], úprava vlastní

Obrázek 2: Hranice ORP v rámci Libereckého kraje s vyznačeným územím ORP Frýdlant

Zdroj: [52], úprava vlastní

2 Vliv základních geografických charakteristik regionu na cestovní ruch

2.1 Obecné charakteristiky

Frýdlantsko se nachází v **nejsevernější části Libereckého kraje**. Jak již bylo řečeno, západní, severní a východní část tohoto regionu obklopuje Polsko a jižní hranice je dána hřebeny Jizerských hor. Proto je tento region pro české turisty tzv. „z ruky“.

Tento region se rozkládá na celkové ploše 34 905 ha, tedy zhruba na **349 km²**. [13]

Frýdlantsko lze z geografického hlediska rozčlenit na dva celky a to na **Jizerské hory a Frýdlantskou pahorkatinu**. Prudké severní svahy Jizerských hor přecházejí v mírně zvlněnou krajinu Frýdlantské pahorkatiny pokrývající většinu území regionu.

Co se týče administrativního členění, ve Frýdlantském výběžku se rozkládá celkem **18 obcí**, resp. 4 města (Frýdlant, Hejnice, Nové Město pod Smrkem a Raspenava) a 14 obcí, a dohromady tvoří **ORP Frýdlant**. V rámci Libereckého kraje se jedná o třetí největší ORP hned po ORP Česká Lípa a ORP Liberec. Celý region se pak skládá z 39 částí obcí. ORP jsou jakýmsi přechodem mezi úřady krajskými a úřady obecními a z části tak přebírají funkci úřadů okresních zrušených v roce 2003.

Dále se výběžek člení na **dva správní obvody** (dále SO), a to konkrétně na SO Frýdlant a SO Nové Město pod Smrkem. Tyto správní obvody pak vykonávají některé pravomoci státní správy pro obce v okolí.

Všechny obce tvoří **mikroregion Frýdlantsko**, který se tak prezentuje jako destinace v rámci cestovního ruchu, stejně tak čerpá dotace z Libereckého kraje a také z regionu soudržnosti Severovýchod. Naposledy tomu tak bylo například při čerpání dotací na opravu komunikací po povodních v roce 2010 nebo na ochranu před povodněmi hrozícími v dalších letech.

Protože se Frýdlantsko nachází v okrajové části České republiky, není region tolik navštěvovaný jako jiné atraktivnější lokality, zato má výhodnou polohu vůči hranicím s Polskem a Německem, a tím i vyšší pravděpodobnost návštěvy zahraničních turistů oproti lokalitám podobného charakteru neležících v příhraniční oblasti.

2.2 Fyzickogeografické charakteristiky

2.2.1 Geologie

Z geologického hlediska Frýdlantsko spadá do nejsevernější jednotky **Českého masivu**, do tzv. **Západosudetské soustavy**. Na malém území se zde stýkají dvě dílčí jednotky. Konkrétně Krkonošsko-jizerské krystalinikum a žulový masiv téhož jména s lužickým granitoidním masivem. Z pokryvních útvarů se zde nacházejí třetihorní vulkanity, zbytky pánevních sedimentů a čtvrtohorní usazeniny, především pak ledovcového původu. S výjimkou jižního vymezení, které je podmíněno tektonicky, není Frýdlantsko výrazně odděleno od okolních území.

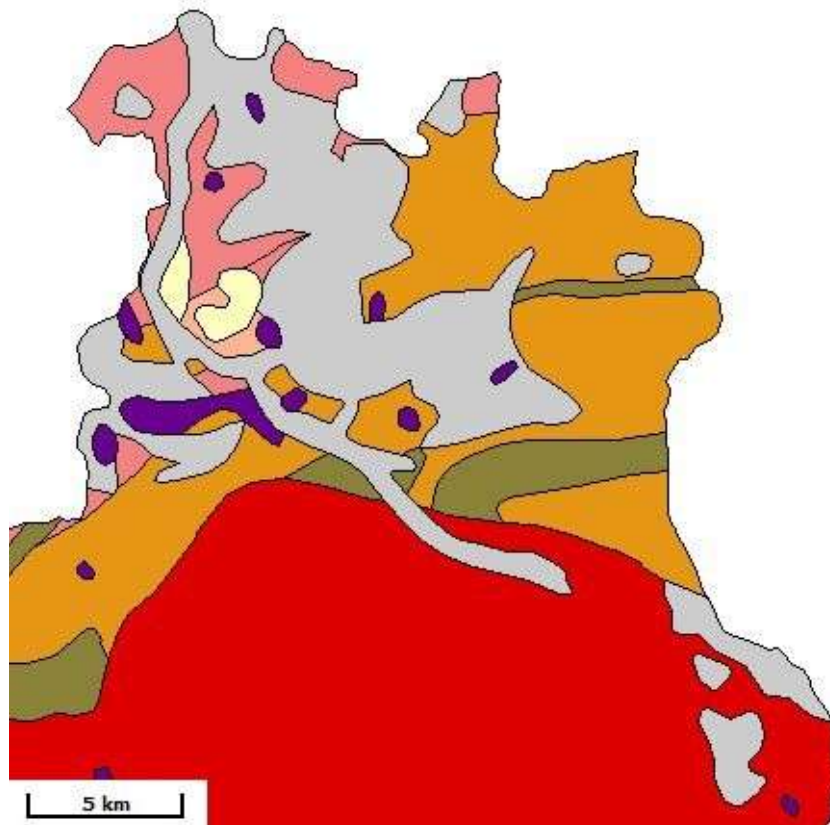
Na území Frýdlantska se v průběhu věků událo mnoho horotvorných fází. Jako první zde probíhalo tzv. **kadomské vrásnění** a to zhruba před 600 miliony lety. V tomto období vznikalo pohoří z přeměněných, původně usazených hornin. Nejstarší horniny jsou uchovány v tzv. svoru, kdy se pruh těchto geologicky nejstarších hornin táhne od obce Raspenava, přes Sviňský vrch, Měděnec a na území České republiky končí Rapickou horou. Pokračuje však na území Polska až k Jelení Góře. Užší pruh se nachází mezi Horní Řasnicí a Jindřichovicemi pod Smrkem. V **kaledonském vrásnění** se horniny přeměnily až na ortoruly, z nichž nejznámější je rumburská rula. Z tohoto období pocházejí různé skalní výchozy, např. v údolí Smědé u Harty, na Jindřichovickém hřebeni, či v Poustecké oboře. Hlubinné vyvřeliny a produkty jejich přeměny dávají společně se svory geologický podklad téměř celému Frýdlantsku. Zbytek tvoří nejvýznamnější pozůstatek **variského vrásnění**, krkonošsko-jizerský žulový pluton. V České republice tvoří podstatnou část Jizerských hor. Až do **starších třetihor** působil na toto území intenzivní odnos vzniklého pohoří. Povrch byl tak zarovnan do nevýrazného reliéfu. Díky **saxonské tektonice** v mladších třetihorách poklesla Žitavská pánev a vyzdvihly se Jizerské hory, a to o více než 500 metrů. Tektonická aktivita byla doprovázena vulkanickou činností, zejména západně od Frýdlantu. Závěrečnou modelaci má na svědomí starší období čtvrtohor, kdy na toto území v průběhu dob ledových a meziledových dvakrát zasáhl **kontinentální ledovec**. Ten sem, buď sám, nebo řekami, dopravil množství písčitého a štěrkovitého materiálu, který pokrývá většinu území Frýdlantska. Vznikaly další skalní výchozy, dále pak kamenná moře a suťová pole, především na svazích Jizery a Smědavské hory. Nalézt

můžeme také na sobě poskládané zaoblené balvany zvané tory, vzniklé po hlubokém větrání v třetihorách a obnažené ve starších čtvrtohorách. Větráním vznikají také skalní mísy. K zaoblování ostrých hran hornin dochází v mladších čtvrtohorách, především vodní erozí a zvětráváním hornin. (5)

Z hlediska cestovního ruchu jsou atraktivní například **Pohanské kameny**, které se nachází za obcí Višňová. Pohanské kameny tvoří skupina mohutných balvanů z rumburské žuly. Na vrchu těchto balvanů se nachází skalní mísy. Tyto balvany jsou dobře přístupné a turisté mohou na tento útvar vylézt po kovovém žebříku. Odtud je možný výhled směrem na Polsko.

Další zajímavostí je **Kodešova skála** v obci Heřmanice. Tato přírodní památka se nachází na místě čedičového odkryvu, pozůstatku bývalého lomu u kulturního domu. Tato památka zabírá plochu pouze 0,11 ha. Nejnápadnější a nejhodnotnější je lomová stěna, která se vyznačuje vějířovitým uspořádáním čedičových sloupků a je viditelná z hlavní silnice této obce. Při povodních v roce 2010 byly potokem Oleška v Heřmanicích odkryty další čedičové stěny.

Lákavé jsou také **skalní výchozy a vyhlídky**, které se nachází především v Jizerských horách a na jejich úpatí a přitahují nejen pěší turisty, ale také horolezce. Jedná se například o Frýdlantské cimbuří, Ořešník, Paličník aj. (5)

kategorie

- granitoidy assyntske (žuly, granodiority)
- granodiority až diority (tonalitová řada)
- jednotvárná série moldanubika (svorové ruly, pararuly až migmatity)
- kvartér (hlíny, spraše, písky, štěrky)
- ortoruly, granulity a velmi pokročilé migmatity v moldanubiku a proterozoiku
- pestrá série moldanubika (svorové ruly, pararuly až migmatity s vložkami vápenců)
- proterozoické horniny assyntscky zvrásněné, s různě silným variském přepracováním
- tercierní horniny (písky, jíly)
- vulkanické horniny tercierní (čediče, fonolity, tufy)
- žuly (granitová řada)

Obrázek 3: Geologie na území Frýdlantského výběžku

Zdroj: [53], úprava vlastní

2.2.2 Geomorfologie

Frýdlantský výběžek spadá do Krkonoško-jesenické subprovincie a její Krkonošské oblasti. Většinu plochy zabírá **Frýdlantská pahorkatina**, která pokračuje na území Polska. Ta se na Frýdlantsku rozprostírá na ploše 241,57 km² a střední nadmořská výška činí 359 m. Na jihu a východě je území ohraničeno Jizerskými horami. Na západě sem velmi zřídka zasahuje Žitavská pánev. Frýdlantská pahorkatina má mírně zvlněný reliéf tvarovaný v minulosti kontinentálním ledovcem, což je na území České republiky ojedinělé (dále už pak pouze území Šluknovského výběžku a severní Moravy). Nejvyšším bodem této pahorkatiny je **Andělský vrch** (572 m n. m.). (2) (5)

Nejvyšším bodem Frýdlantska je **hora Smrk** s nadmořskou výškou 1124 m, jenž je zároveň nejvyšším bodem české části Jizerských hor (v Polsku je to Wysoka Kopa – 1126 m). Nejnižší bod je pak na hranici s Polskem v obci Ves, kde hladina řeky Smědé dosahuje pouhých 204 m. Na vzdálenost zhruba 23 km tak vzniká převýšení 920 m. (5)

Z hlediska cestovního ruchu je nejnavštěvovanějším vrcholem na území Frýdlantska právě nejvyšší hora Jizerských hor – **Smrk**. Tato hora je přístupná po značených turistických trasách. Z polské strany, z obce Świeradow Zdrój, vede na horu kabinková lanovka, která umožňuje pohodlný přístup.

2.2.3 Klima

Frýdlantský výběžek můžeme z klimatického hlediska rozčlenit na **dvě odlišné oblasti**. Západní část má dlouhé a teplé léto, které je suché až méně suché, a krátkou, mírnou a suchou zimu. Naproti tomu východní část má krátké léto, které bývá mírně teplé a dosti vlhké, a normálně dlouhou zimu, jež je chladná a srážkově bohatší.

Podobně jako jinde v Čechách převládají i na Frýdlantsku **západní a severozápadní větry**, a to zvláště v letním období, kdy s sebou přinášejí vydatné, často extrémně vysoké dešťové srážky. Naproti tomu zejména na podzim se objevují teplé „padavé větry“, vanoucí od jihu z České kotliny. Silný a často vířící zimní vítr, přinášející mnoho sněhu a tvořící rychle závěje, se dostavuje zpravidla od jihovýchodu. Častým případem je také bezvětří, kdy dochází k místním inverzím v údolních polohách (např. v Hejnicích a ve Frýdlantě).

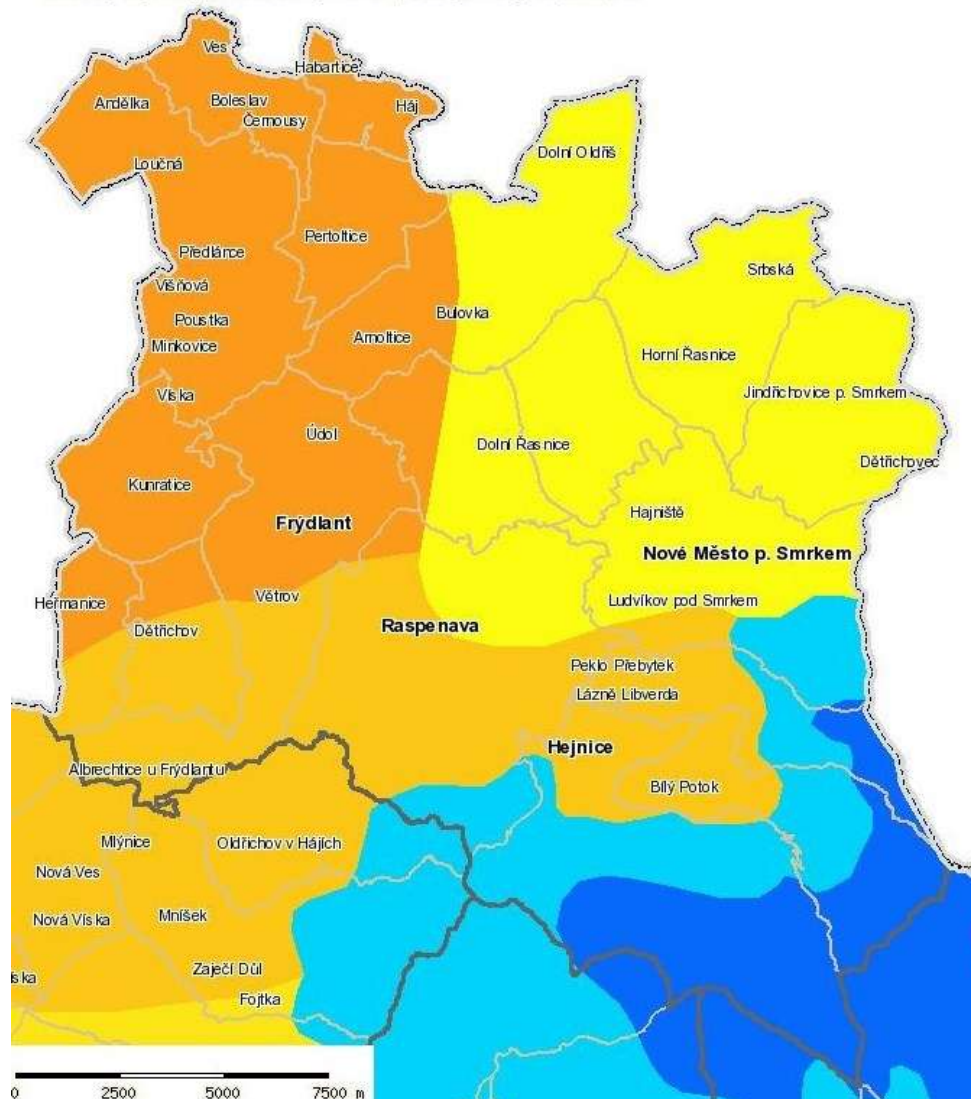
Severní příkré svahy Jizerských hor a Krkonoš představují typickou nárazovou a návětrnou stranu pro převládající západní a severozápadní proudění od Atlantického oceánu, přinášející vydatné srážky. Proto je **tato oblast jedna z nejdeštivějších střední Evropy** a Jizerské hory mají vzhledem ke své nadmořské výšce o 20 až 50% více srážek, než jim vlastně přísluší. Bylo zjištěno, že s takovým množstvím srážek, jaké spadne v Jizerských horách ve výši kolem 650 m, se setkáme ve středním Německu teprve od nadmořské výšky 1200 m. To může být pro turisty důležitým faktorem při rozhodování o navštívení této lokality.

Nejvyšší srážky se koncentrují v **povodí horní Smědé, horní Kamenice a v okolí Smrku**. Naproti tomu část Frýdlantské pahorkatiny a také západní svahy Liberecké kotliny mají v důsledku tohoto návětrného efektu srážek výrazně méně. Pro Jizerské hory bývají typické prudké a vydatné deště. Na letní období doprovázené bouřkami a přívalovými dešti připadá více než třetina celoročního objemu srážek. Srážky zde narůstají s nadmořskou výškou a ve směru od západu k východu. Podle dlouhodobého celoročního úhrnu spadne na Smrku více než 1 470 mm, v Bílém Potoce (505 m) 1 200 mm, v Novém Městě p. Smrkem (525 m) 1 070 mm a ve Frýdlantě (290 m) ještě 800 mm srážek, tedy podstatně více než na většině území Čech.

Výrazné rozdíly se projevují v délce období se **sněhovou pokrývkou**. Zatímco na Jizerce to představuje 160 dnů a v Novém Městě pod Smrkem 89 dnů, tak ve Frýdlantě jen 47 dnů v roce. Na některých místech Jizerských hor se sníh udrží skoro do konce května. Toho velmi rádi využívají lyžaři. Lyžařské stopy jsou v Jizerských horách velmi dobře udržované.

Průměrná roční teplota ve Frýdlantě je vzhledem k zeměpisné šířce překvapivě vysoká a pohybuje se kolem **8,2 °C**. Podobně teplé podnebí, jaké má západní část Frýdlantské pahorkatiny se na území Čech vyskytuje např. v okolí Doks a Českého Brodu nebo na Moravě na Zlínsku. V porovnání s Libercem má Frýdlant dvakrát větší počet tzv. letních dnů, při nichž maximální teplota překročí 25 °C. Letních dnů však mají oproti Liberci mnohem více také Hejnice a Nové Město pod Smrkem. Mezi průměrnými teplotami nejteplejšího měsíce, kterým je červenec (17,7 °C), a nejchladnějším lednem (-1,3 °C) je ve Frýdlantě rozdíl 19 °C.

Frýdlantský výběžek patří mezi oblasti, které byly a dosud jsou postiženy tzv. **dálkovým přenosem znečištění ovzduší**. Jeho hlavní zdroj představovaly především tepelné elektrárny na území Polska a Německa, chemické kombináty v Německu, mohutné rafinerie mědi v Polsku, ale i elektrárny a některé podniky na našem území. Nejcitelněji byly postiženy Jizerské hory, zachytávající, vzhledem ke své poloze, znečištění ze všech těchto zdrojů a v podstatě také ze všech světových stran. V nižších polohách, a tedy i ve Frýdlantské pahorkatině, se důsledky prudce zvýšené zátěže přírodního prostředí neprojevily tak výrazně anebo nebyly a nejsou tolik viditelné. Přesto bylo Frýdlantsko na konci 80. let navrženo a zařazeno do tzv. **ekologicky postižených oblastí na území České republiky**, jimž mělo být přednostně věnováno více prostředků a pozornosti při kompenzaci poškození životního prostředí. Nyní již situace v Jizerských horách není tak tristní, a proto se tok financí na ochranu přírody soustřeďuje více na jiné lokality v České republice. (5)

Obce s rozš. působností

— Hranice ORP

Obce

—

Klimatické regiony

- mírně teplé MT11
- mírně teplé MT10
- mírně teplé MT9
- mírně teplé MT7
- mírně teplé MT4
- mírně teplé MT2
- chladné CH7
- chladné CH6
- chladné CH4

Obrázek 4: Klimatické regiony na území Frýdlantského výběžku

Zdroj:[54], úprava vlastní

2.2.4 Vodstvo

Frýdlantsko nelze z hlediska hydrologie separovat od celku Jizerských hor, stejně jako je tomu v případě geomorfologických poměrů. V Jizerských horách prochází hranice mezi povodími Severního a Baltského moře. Frýdlantsko je pak jako jedno z mála území v České republice odvodňováno do Baltského moře, kam směřují vody i z Liberecka, Žacléřského a Broumovského výběžku.

Jako **hlavní tok** Frýdlantska můžeme jednoznačně určit řeku **Smědou**, jejíž pramen se nachází v rašeliništích mezi Smědavskou horou a Jizerou ve výšce téměř 1000 metrů. Pramen této řeky se přesně nazývá Bílá Smědá. Na svém toku přijímá dva pravé přítoky stékající se u horské chaty Smědava – Černá Smědá a Hnědá Smědá. Tato řeka je vodáky sjízdná od obce Předlánce a na našem území ji můžeme splout až k hranicím s Polskem.

Zprava patří k hlavním **přítokům** řeky Smědé Lomnice, Hájený potok, Řasnice a Bulovský potok. Z levé strany se pak ke Smědě připojují kratší potoky Jizerských hor, jako například Černý potok, Velký a Malý Štolpich, a Polska, kam řadíme Minkovický a Višňovský potok. Nejvýše položený pramen ze zmíněných řek má řeka Lomnice, jež pramení v 1 070 m, protéká Novým Městem pod Smrkem a vlévá se do Smědé v obci Raspenava. Říčka Řasnice, která se připojuje k řece Smědé ve Frýdlantě, vzhledem ke svému mírnému spádu způsobuje časté zvýšení hladiny především v jarním období.

Řeka Smědá vstupuje do Frýdlantské pahorkatiny v obci Bílý Potok odkud, až do Frýdlantu, lemuje břehy souvislá zástavba v délce 18 km. Zvýšeného spádu řeky využívá stará vodní elektrárna v lese zvaném Harta, za kterým se rozestupuje údolí do mírně zvlněné krajiny a řeka již jen dál klidně meandruje k území Polska, kde se řeka nazývá Witka (dále v Německu Wittig). Na slepém rameni řeky u obce Višňová byl v 17. století vybudován největší rybník na Frýdlantsku nesoucí jméno Dubový rybník neboli Dubák. Poslední dva kilometry svého toku na našem území vytváří řeka Smědá přirozenou státní hranici s Polskem a jejím posledním přítokem je Andělský potok.

Průměrná nadmořská výška povodí Smědé činí 537 m a na území České republiky zabírá rozlohu 238 km². Na 46 km, které řeka Smědá na území našeho státu zaujímá, překonává rozdíl 800 m, kdy na horním toku v Jizerských horách činí průměrný spád 1:11, mezi obcemi Bílý Potok a Hejnice má řeka spád 1:25 a od tohoto úseku až do

Frýdlantu je to pouze 1:366. V místě, kde řeka opouští frýdlantský region a pokračuje dále do Polska, je naměřen průměrný roční průtok $3,6 \text{ m}^3$ za vteřinu. Ve Frýdlantě činí tento průtok $3,1 \text{ m}^3/\text{s}$, ovšem při jednoleté vodě se zvýší na $55 \text{ m}^3/\text{s}$ a při stoleté vodě až na $306 \text{ m}^3/\text{s}$, což je například průtok Labe v Děčíně. V souvislosti s neustálými výkyvy v průtoku této řeky dochází obvykle dvakrát do roka k rozvodnění řeky a to nejčastěji v měsících květen, červenec a srpen, ovšem nevylučuje se rozvodnění i v jiných měsících roku.

Nejvíce postiženým územím povodněmi bývá oblast od obce Víška směrem k severu, kde řeka má již mírný spád a na ploše velkých polí poté rozlévá své břehy. Díky tomu je část tohoto území trvale zamokřeno a to má také vliv na cestovní ruch. Například v této lokalitě nenalezneme žádný kemp.

Jindřichovický potok (nazývaný také Děřichovický potok), pramenící pod Andělským vrchem, je zajímavý svým tokem, kdy dvakrát mění směr zcela neobvyklým způsobem. Tento potok nepatří do povodí Smědé, nýbrž do povodí významné západopolské řeky Kwisa. Kwisu můžeme zařadit mezi jednu z nejzajímavějších řek okolí Frýdlantska, jelikož na části jejího toku je chráněna zachovaná sladkovodní fauna, jež je nejvýznamnější, co se týče Polska. Zachovalá krajina a snadná dostupnost je vhodná pro turisty jak polské, tak české. Potok Oleška taktéž nepatří do povodí Smědé. Na území Polska se vlévá do Nisy.

Prudší spád řek a potoků, které směřují na sever od Jizerských hor, neustále prohlubují svá koryta vlivem prudšího spádu. (5)

7. srpna 2010 zasáhly nejen Frýdlantský výběžek, ale celou severní a východní část Libereckého kraje, katastrofické **povodně**, které způsobily újmy nejen na majetku ale i na lidských životech. Dle meteorologické stanice v Hejnicích napadlo za tři dny 276 mm srážek. Poškozeny nebyly obce pouze na řece Smědé, ale např. i Heřmanice či Děřichov ležící na potoce Oleška a další. Tyto povodně měly pak velký vliv na cestovní ruch. Na území Frýdlantska byl citelný prudký úbytek turistů, který ovlivnil především subjekty závislé právě na tomto segmentu (muzea, galerie aj.). (2)

Obrázek 5: Vyobrazení rozlivu stoleté vody

Zdroj:[55], úprava vlastní

Za zmínku stojí řada **minerálních pramenů**, které vyvěrají především v oblasti Nového Města pod Smrkem a Lázní Libverda. Podzemní vody, díky třetihorní tektonické a vulkanické činnosti, vystupují na povrch jako kyselky, kdy nejvýznamnější pás kyselek prochází od polského Opolna Zdróje přes Lázně Libverda zpět na polské území, konkrétně do Świeradówka Zdróje. V Lázních Libverda nalezneme celkem pět pramenů

a to Mariin, Kristián, Wilhelm, Josefina a Eduard. Celková kapacita lázeňského střediska je zaopatřována pouze dvěma vrty. V Novém Městě pod Smrkem nalezneme kyselku v údolí u Ztraceného potoka, která je charakteristická svou železitou chutí. Těchto minerálních pramenů nevyužívají pouze turisté, kteří je hojně navštěvují, ale také místní obyvatelé, kteří vodu čerpají pro vlastní účely. (2)

2.2.5 Půdy

Rozmanitost půdních typů na Frýdlantsku souvisí s geologickým vývojem a členitostí terénu. Na území tohoto regionu lze nalézt všechny významné typy půd, které jsou zastoupeny na území české republiky, kromě černozemě. Nejvíce zastoupeny jsou na území Frýdlantska **kambizemě**, stejně tak jako v celé České republice. Vyvinuly se na vyvěřelých a přeměněných horninách. Tento typ půdy zaujímá plošně zhruba 50% území Frýdlantského výběžku a postupně přechází do půdního typu **pseudoglej**.

Kambizemě a pseudogleje pokrývají zhruba 80% regionu Frýdlantska. Geologické substráty mají odlišné fyzikální i chemické vlastnosti, a proto jsou využívány zemědělsky i lesnický.

V oblasti Jizerských hor a jejich podhůří, čili v jižní části Frýdlantska, se nachází do podhorských a horských typů půd zvaných **kryptopodzolů a podzolů**. Tyto půdy jsou obvykle pokryty lesy a horskými loukami.

V nejvyšších polohách se pak tyto typy půd mění na **organozemě**, což jsou rašeliništní půdy.

Luvizemě, případně **hnědozemě** luvické a oglejové, nacházíme v nižších polohách při hranicích s Polskem, především pak severně a východně od Frýdlantu. Tyto půdy pokrývají zhruba 10% Frýdlantska a jsou téměř celé využívány k zemědělství.

K méně zastoupeným půdním typům patří **fluvizemě, gleje a rankery**, které netvoří ani 10% rozlohy Frýdlantska. Tyto půdy jsou však důležité z hlediska formování krajiny a to především podél vodních toků. (2)

Dle mého úsudku jsou z hlediska půd pro turisty zajímavé lokace s rašeliništi, nacházející se v oblasti Jizerských hor. Další charakter půd pro turisty není nikterak rozhodující.

2.2.6 Biota

Botanikové člení území Frýdlantska na **dva okrsky**. Jsou to **Jizerské hory a Frýdlantská pahorkatina**, která zabírá většinu území Frýdlantska a přesahuje i za hranice. Hranice Jizerských hor však v tomto případě plně nekoresponduje s hranicí CHKO.

Flóra je na území Frýdlantského výběžku značně rozmanitá. Zatímco na území Jizerských hor nalezneme rostlinstvo spíše monotónní, a to díky drsným klimatickým podmínkám, na západní a severní části oblasti se nachází škála rostlin již velmi pestrá. V této části nalezneme také teplomilné a suchomilné rostliny. K Jizerským horám nesporně patří řada rašelinišť, která se však nenacházejí na území Frýdlantska. V nejvyšších polohách nalezneme především smrkové lesy. S ubývajícím nadmořskou výškou přibývají stromy listnaté, zejména buky a jasany. Na většině území Frýdlantské pahorkatiny převažují lesy smíšené se zastoupením smrku, jedle, borovice, javoru, lípy a habru. Pouze na malé části území rostou lesy listnaté, které můžeme charakterizovat jako bukolipové nebo bukohabrové doubravy. (5)

Snížení druhové rozmanitosti přičítáme **průmyslovému zatížení ovzduší a půdy**. To mělo rozsáhlý dopad i na faunu a floru Jizerských hor. Dalším důvodem úbytku rostlinných druhů bylo **odvodňování pozemků** ve 20. století či rozšiřování nepůvodních rostlinných druhů. (5)

Stejně jako flóra, je i **fauna** Frýdlantského výběžku rozmanitá, a to díky rozdílům nadmořských výšek i klimatických poměrů. V historii regionu byl zaznamenán velmi zajímavý výskyt medvěda a vlka, a to nejen v oblasti Jizerských hor, ale i nižších částech Frýdlantské pahorkatiny. Na frýdlantském panství se nacházela také celá řada obor. Na složení rybí zvěře i ptactva mělo velký podíl množství rybníků, jež se zde budovaly již od poloviny 16. století. Do dnešní doby se jich však zachovalo minimum. V současné době můžeme na území mikroregionu pozorovat 12 druhů netopýrů a žije zde běžná skladba drobných šelem. Z přírodovědného hlediska je území nejvýznamnější díky **ptactvu**. Kromě původních druhů se zde usídlily i druhy, které zde dříve nehnízdlily (např. o čáp bílý, čáp černý, výr velký, aj.)

Modelové území, na kterém najdeme většinu našich obvyklých druhů, ale i výjimečných, se nachází **mezi Předlánci a státní hranicí**. Jádrem tohoto území bylo v roce 1998 vyhlášeno přírodní rezervací.

Skupina **plazů a obojživelníků** nebyla na území Frýdlantska nikdy systematicky sledována, a proto lze zmínit pouze pět zástupců plazů a deset obojživelníků (např. zmije, užovka obojková, slepýš, skokan zelený, ropucha obecná a další).

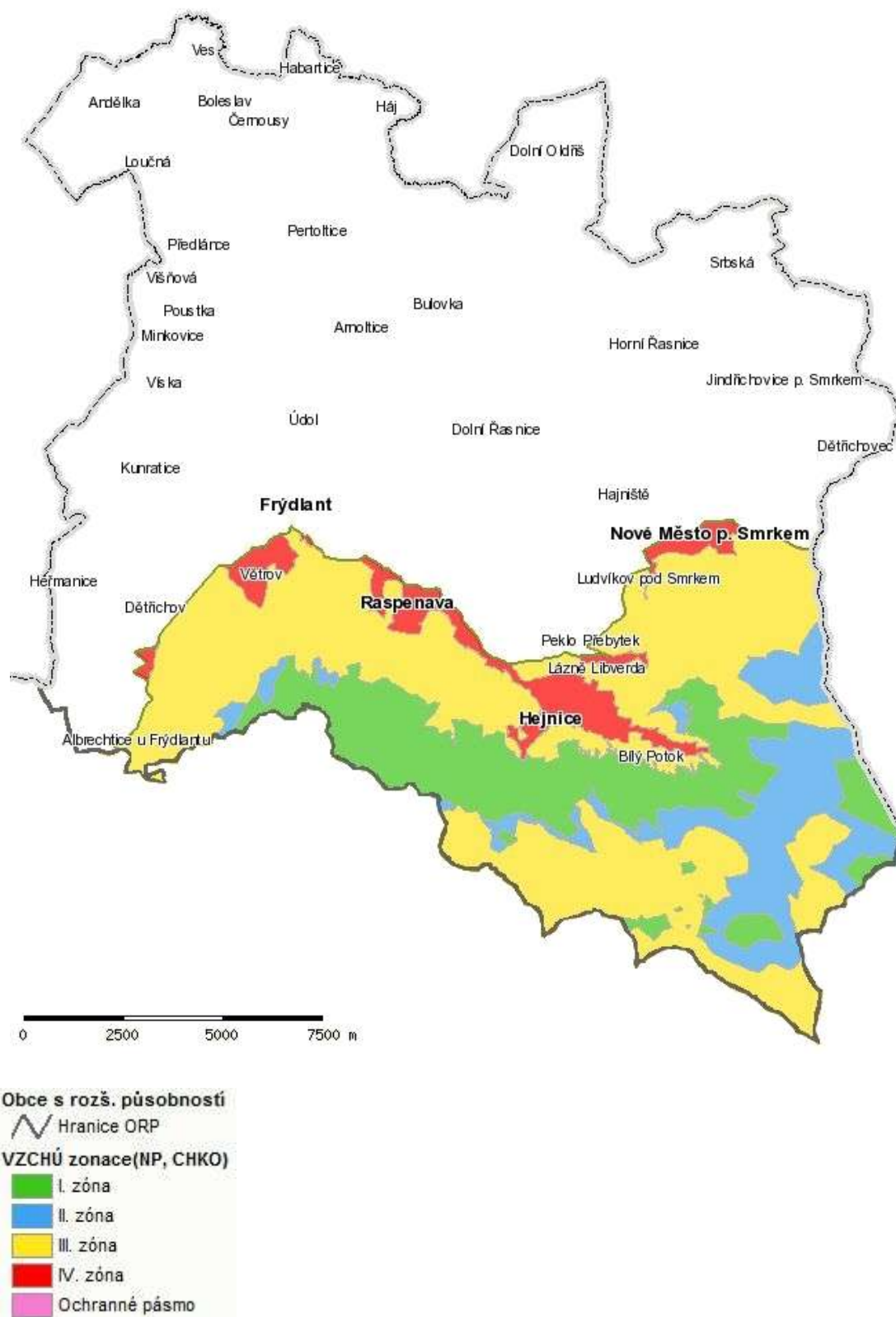
Všechny vody tekoucí na Frýdlantsku patří k vodám pstruhovým, což může být zajímavým faktem pro turisty s oblibou v rybaření. Pouze dolní tok řeky Smědé skýtá více jak 20 druhů ryb.

V tomto regionu mají četné zastoupení nejrůznější druhy bezobratlých živočichů. **Komplex mravenišť** je dokonce chráněn jako **přírodní památka**. V minulosti je zaznamenán výskyt perlorodky říční. (5) (6)

2.2.7 Ochrana přírody

Ochrana přírody má na území Frýdlantska dlouhou tradici. Jako první zde byla založena obora na ochranu jelenů a srnců v roce 1631. Větší zájem o ochranu přírody je však zaznamenán ve 20. století z důvodu nárůstu průmyslové činnosti. 21. 6. 1960 bylo na území Jizerských hor zřízeno 19 státních přírodních rezervací (SPR), kdy 7 zasahovalo na území Frýdlantska.

Svou severní částí zasahuje na území mikroregionu Frýdlantsko **Chráněná krajinná oblast** (dále CHKO) **Jizerské hory**, která byla vyhlášena 8. 12. 1967 s účinností od 1. 1. 1968 a to na rozloze 368 km². Správa CHKO byla zřízena 1. 9. 1968 se sídlem v Liberci. V 70. letech 20. století bylo velkým problémem emisní znečištění z Polska a Německa, které mělo za důsledek odumírání jizerskohorských lesů. Uzavření nevyhovujících německých elektráren a úprava těch polských vedly k intenzivní ochraně hor a obnovené výsadbě lesních porostů.

Obrázek 6: CHKO Jizerské hory na území ORP Frýdlant s odlišenými zonacemi ochrany

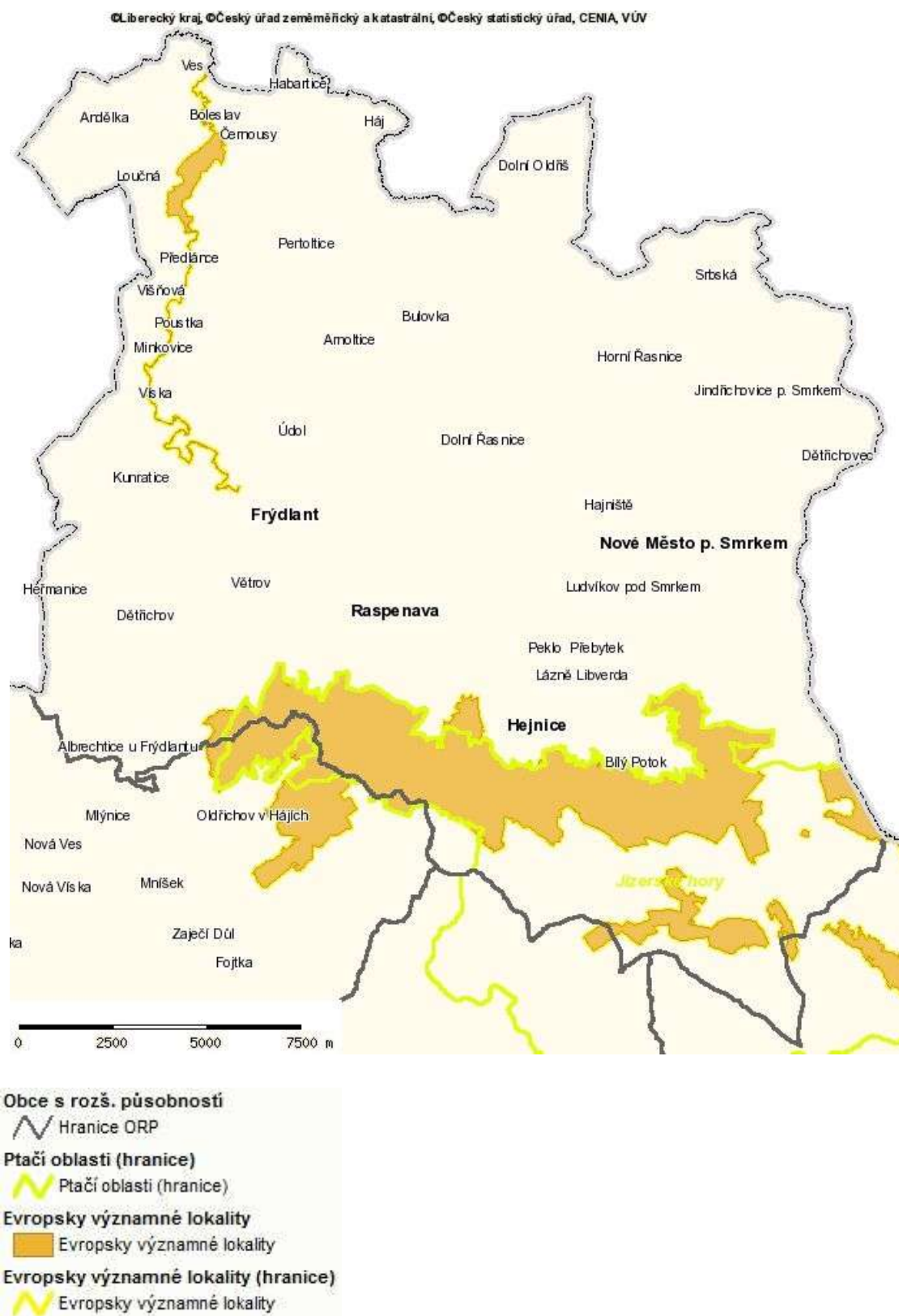
Zdroj:[56], úprava vlastní

Oblast Jizerských hor je v letní sezóně hojně navštěvovaná turisty a cyklisty, v zimní sezóně lyžaři, což s sebou přináší i negativní dopady. Bezohlednost některých návštěvníků ovlivňuje vzhled krajiny, kdy problémem je především znečišťování životního prostředí odpadky a také nerespektování vyznačených tras.

V roce 1992 se vlivem zákona č. 114/1992 Sb., změnily SPR na **národní přírodní rezervace (NPR) a přírodní rezervace (PR) a přírodní památky (PP)**. Teprve od 90. let 20. století se přesouvá zájem ochrany přírody i mimo území CHKO a vzniká tak v roce 1996 první PR na Frýdlantsku, kterou je **Křížový vrch**. Tvoří ji 10,5 ha lesa na svahu nad levým břehem řeky Smědé ve Frýdlantě. Důvodem ochrany této lokality jsou právě původní dubolipové a dubohabrové háje a výskyt vzácné lilie zlatohlávek. Nejcenější chráněné území na Frýdlantsku je **NPR Jizerskohorské bučiny**, která má výměru 951 ha a byla vyhlášena roku 1999 za účelem ochrany lesních celků. V blízkosti obcí Višňová a Černousy se nachází PR Meandry Smědé se zachovalým přirozeným tokem řeky o rozloze 137 ha. V této lokalitě se nachází také největší rybník Frýdlantska – Dubák (neboli Dubový rybník). Dalšími zajímavými chráněnými lokacemi jsou PR Vápenný vrch, PR Bílá Skála, PP Hadí kopec, PP Kamenný vrch, PP Klečoviště na Smrku, PP Kodešova skála, PP Pod Smrkem, Přírodní park Peklo aj. Většina maloplošně chráněných lokalit se nachází v podhůří Jizerských hor a vyhlášovány byly z důvodu ochrany původních zachovalých bukových a dubových lesů. PP Kamenný vrch byla vyhlášena z důvodu ochrany jedinečného komplexu mravenišť. (5) (6)

Specifickým prvkem pak jsou **památné stromy**. Na Frýdlantsku bylo dosud vyhlášeno 30 památných stromů nebo jejich skupin. Celkový počet je pak 39. Největší zastoupení mají lípy, dále buky, duby, jilmy, liliovník tulipánokvětý, jírovec maďal a topol bílý. (2) [3]

Dalším typem ochrany je **NATURA 2000**, jež podle stejných principů a podmínek vyhláší všechny státy Evropské unie. Jedná se o ochranu evropsky nejceněnějších, ohrožených či endemických druhů rostlin, živočichů nebo přírodních stanovišť. Na území Frýdlantska zasahují dvě z evropsky významných lokalit a to lokalita Smědá (142 ha) a částečně lokalita Jizerskohorské bučiny (celkem 3 537 ha). Ptačí oblast Jizerské hory zasahuje na území pouze okrajově. (2)

Obrázek 8: NATURA 2000

Zdroj:[58], úprava vlastní

2.3 Demografické a sídelní charakteristiky

2.3.1 Počet obyvatel

Na území Frýdlantského výběžku, dle posledního sčítání lidu v roce 2011, žije celkem 24 921 osob. Množství obyvatel na cestovní ruch nemá až tak zásadní vliv. Příjezd turistů ovlivňuje spíše vstřícnost místních obyvatel. Tato vlastnost by se měla v rezidentech rozvíjet podporou vzdělání a vysvětlením všech dopadů cestovního ruchu na region.

Tabulka 1: Obyvatelstvo podle pohlaví a pobytu celkem na území ORP Frýdlant

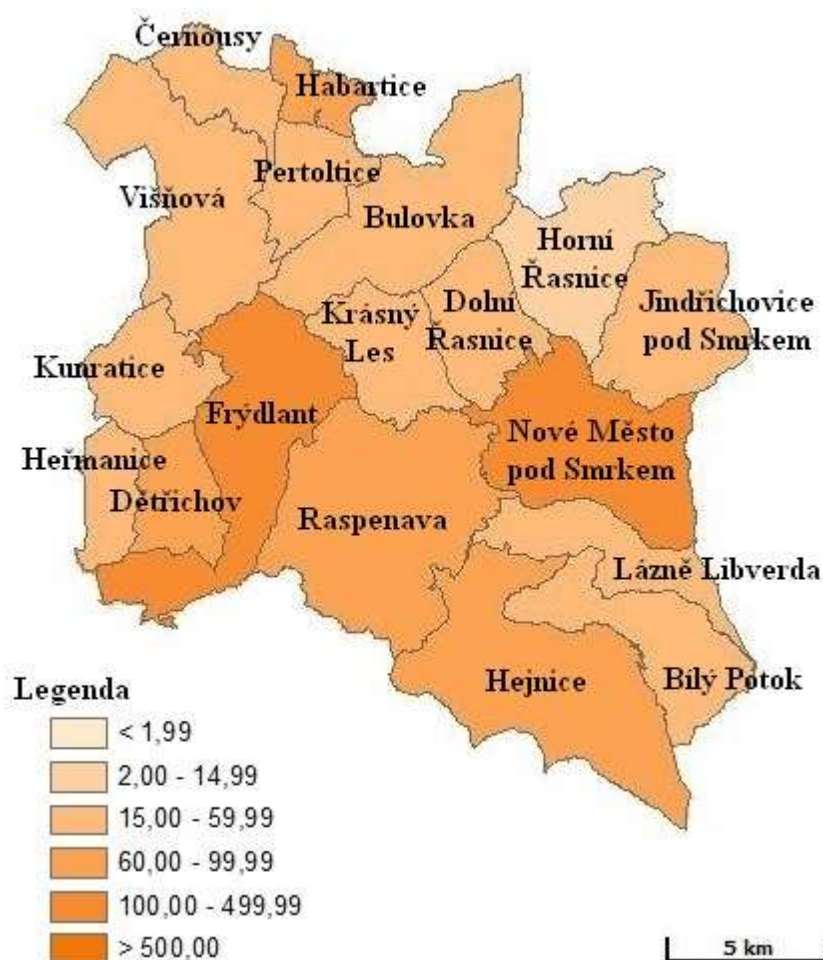
Zdroj: [63], úprava vlastní

		26.3.2011	1.3.2001	3.3.1991
Obyvatelstvo celkem		24 921	24 285	23 555
v tom pohlaví	muži	12 309	11 984	11 623
	ženy	12 612	12 301	11 932
v tom druh pobytu	trvalý	24 645	24 168	23 555
	dlouhodobý	276	117	-
z celku cizinci		620	319	-

2.3.2 Rozmístění obyvatel

Větší rozmach osidlování zažil zdejší kraj již ve 13. století především podél potoků a řek. Struktura obcí se dochovala do dnešních dnů, kdy silnice je vedena podél řeky či potoka a na obou březích toku se nachází zástavba rodinnými domy.

2.3.3 Hustota obyvatel

Obrázek 9: Hustota zalidnění ORP Frýdlant k 1. 7. 2010 (ob. /km²)

Zdroj: [59], úprava vlastní

Jak je z obrázku č. 9 zřejmé, **nejhustěji** obydlené jsou území **Frýdlantu a Nového Města pod Smrkem**. Tato dvě města jsou také významnými polyfunkčními centry cestovního ruchu. Frýdlant z důvodu koncentrace historických památek, Nové Město pod Smrkem je pak jedním z výchozích bodů do jizerských hor. Naopak nejméně obydlené je území Horní Řasnice. Tato fakta mají vliv i na cestovní ruch. Méně zabydlené oblasti jsou zároveň také méně navštěvovanými lokalitami.

2.3.4 Strukturální a dynamické charakteristiky obyvatelstva

Ve Frýdlantském výběžku roste podíl občanů v důchodovém věku. Tento fakt má vliv na rozvoj sociálních služeb v regionu.

Z celorepublikového hlediska jsou senioři vhodnou cílovou skupinou cestovního ruchu, jelikož disponují množstvím volného času. Tito turisté v řešeném území většinou navštěvují lázeňský komplex v Lázních Libverda.

Tabulka 2: Obyvatelstvo podle věku na území ORP Frýdlant

Zdroj: [63], úprava vlastní

			26.3.2011	1.3.2001	3.3.1991
Obyvatelstvo celkem			24 921	24 285	23 555
v tom ve věku	0 - 14 let	celkem	4 050	4 561	5 216
		muži	2 036	2 280	2 678
		ženy	2 014	2 281	2 538
	15 - 64 let	celkem	17 475	17 002	15 751
		muži	8 863	8 703	7 982
		ženy	8 612	8 299	7 769
	65 a více let včetně nezjištěno	celkem	3 396	2 722	2 588
		muži	1 410	1 001	963
		ženy	1 986	1 721	1 625

2.3.5 Sídlní charakteristiky

Velký vliv na osidlování zdejšího kraje měly ve velké míře dějinné aspekty. Původní slovanské osidlování kraje zde probíhalo již v 6. století. Struktura měst, jak je známe dnes, však pochází ze 13. století. V 15. století bylo osídlení Frýdlantska částečně rozvráceno husitskými válkami. Největšího rozkvětu zažívala populace regionu v 19. a 20. století, což bylo spojeno s rozmachem průmyslové výroby. V souvislosti s 2. světovou válkou připadlo území v roce 1938 k Německu a nastal odsun českých obyvatel. Po skončení druhé světové války byli Němci z této oblasti vysídleni a do regionu se nastěhovali čeští osídlenci především z východních Čech. Obliba Frýdlantska přišla v šedesátých letech s rozmachem chalupářství a to díky mnoha opuštěným stavením. Od šedesátých let dochází ke koncentraci obyvatel především ve větších městech. Relativní blízkost Liberce a vyšší nabídka pracovních příležitostí zapříčiňuje odchod především mladé generace.

2.4 Sociogeografické charakteristiky

Tabulka 3: Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity na území ORP Frýdlant

Zdroj: [63], úprava vlastní

		26.3.2011	1.3.2001	3.3.1991
Obyvatelstvo celkem		24 921	24 285	23 555
Ekonomicky aktivní		11 906	12 609	12 717
v tom	zaměstnaní	10 157	11 148	12 376
	z toho	zaměstnanci	7 937	9 314
		zaměstnavatelé	239	-
		osoby pracující na vlastní účet	1 161	-
	nezaměstnaní		1 749	1 461
Ekonomicky neaktivní		11 505	11 448	10 838

Velkým problémem Frýdlantska je nezaměstnanost. Region patří k nejproblémovějším územím Libereckého kraje. Dle Českého statistického úřadu bylo v roce 2011 na území ORP Frýdlant 1 749 nezaměstnaných. Důvodem je nízká přizpůsobivost obyvatel na probíhající ekonomické změny. Možným řešením je podpora stávajících průmyslových kapacit, zvýšení investic do vzdělanosti obyvatelstva a podpora rozvoje venkovské turistiky.

2.4.1 Zemědělství, lesnictví

Zemědělské a lesnické hospodaření je realizováno na objektivně určených druzích pozemků. Způsoby a intenzitu zemědělského hospodaření ovlivňuje struktura zemědělských pozemků, přírodní podmínky a situace na trhu s komoditami. Podstatná část Frýdlantského výběžku náleží svým charakterem k významnému potenciálu zemědělské výroby a to jak rostlinné, tak i živočišné. Pro intenzivní hospodaření však existují určité překážky a omezení a to z důvodu existence zvláště chráněných území, významných krajinných prvků i území NATURA 2000.

Pro intenzivní zemědělství hrálo velkou roli i zrealizované **odvodnění** některých zemědělských ploch. Nejvíce se na území Frýdlantska pěstuje řepka olejka a obilniny.

Zemědělské plochy s nižším potenciálem produkce lze využít jako lokality pro **pěstování biomasy**, využitelné pro energetické účely. Jedná se však ale o doplňkovou zemědělskou činnost.

Pro rozvoj zemědělské činnosti je Frýdlantsko vhodné pro zavádění hospodaření alternativními formami, to je souběh zemědělství se službami cestovního ruchu a ekologického zemědělství. [4]

Postupně narůstá trend chovu ovcí a koní. Tím se v návaznosti na cestovní ruch podporuje **prodej regionálních produktů** od místních producentů (např. ovčí sýry) a uvažuje se o postupném rozvoji **hipoturistiky**.

2.4.2 Průmysl, obchod a služby terciérního charakteru

2.4.2.1 Průmysl

V minulosti byl region známý díky rozvinutému **obuvnickému a hlavně textilnímu průmyslu**.

V současnosti se v regionu nachází několik velkých firem, které nabízejí pracovní místa zdejším obyvatelům.

Přímo ve Frýdlantě, centru výběžku, se nacházejí pobočky velkých firem, které zaměstnávají značnou část obyvatelstva Frýdlantska. Jedná se například o **TRW Automotive** dodávající autopříslušenství, **Damino CZ, s.r.o.** zabývající se textilem či **Elastomer Technology Kmenta, s.r.o.**.

Dalšími firmami na území regionu jsou např. **W. Wülfing CZ s.r.o.** (textil) či **NOVUS Česko s.r.o.** (kancelářské potřeby).

Dále pak ve výběžku fungují řady malých podniků různého zaměření.

Dodržováním přísných emisních limitů, daných legislativami Evropské unie, se velmi zlepšila kvalita ovzduší. Po zániku některých textilních továren se snížilo znečištění vodních toků na minimum.

Mnoho zdejších firem se podílí na sponzorování velkých kulturních akcí, především pak Valdštejnských slavností či Hejnické pouti aj.

Nejstarší **důlní podnikání** se zabývalo těžbou železných rud u Raspenavy. Cínové rudy se těžily nejvíce v oblasti Nového Města pod Smrkem. Jediným místem, kde se těžil vápenec, byl Vápenný vrch v Raspenavě. Jíly a sprašové hlíny se zpracovávaly ve frýdlantské cihelně, která však již zanikla. Z řady lokalit se v současnosti těží pouze v Horní Řasnici. Štěrkopísky a drcené kamenivo jsou tak jediné suroviny vyvážené mimo území Frýdlantska. Mimo Jizerské hory se nacházejí v regionu drobné lokality s rašeliništi a ještě v nedávné době se rašelina těžila v Pekle nedaleko Raspenavy. Nedaleko Lázní Libverda se v malém množství rašelina těží pro lázeňské účely. (2)

Z hlediska cestovního ruchu není toto odvětví rozhodujícím faktorem pro příjezd do regionu Frýdlantska. Negativem však zůstává, že budovy velkých firem či větrné elektrárny, které se často nacházejí v blízkosti důležitých pozemních komunikací, narušují vzhled okolní krajiny.

2.4.2.2 Obchod

Plochy obchodu jsou na území Frýdlantska rozmístěny nerovnoměrně a jsou lokalizovány převážně do větších, významnějších obcí. [4]

Stejně jako v jiných oblastech je i v tomto odvětví centrem obchodu na území výběžku město Frýdlant. V tomto městě se nachází tři supermarkety, patřící obchodním řetězcům Tesco, Lidl a Penny Market. Další takto velké obchody se v tomto regionu již nenacházejí. Dalšími obchody (potravin, drogerie, elektro, aj.) menšího charakteru disponují významnější obce, naopak v nejmenších obcích obchody naprosto chybí. Vlivem toho jsou návštěvníci i obyvatelé nuceni navštívit větší obce regionu. To však je také jedním z důvodů, proč jsou tyto obce bez možnosti nákupu důležitých potravin, drogerie aj. méně navštěvované turisty. Na druhou stranu jsou tyto lokality vyhledávány chalupáři, kteří oceňují klid a nižší ceny nemovitostí.

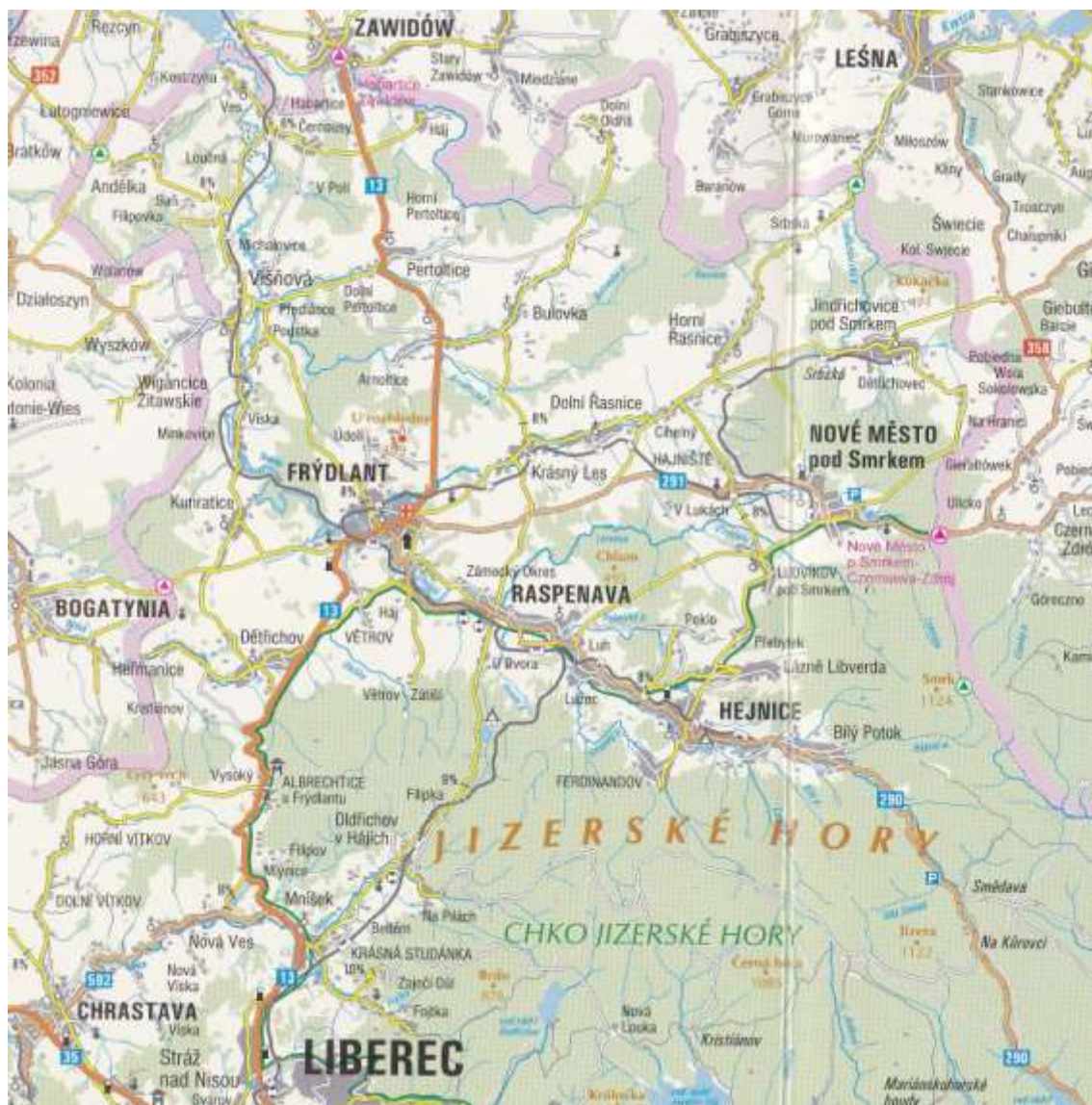
2.4.2.3 Doprava

Nejdůležitější **silniční** tepnou Frýdlantska je **silnice první třídy č. 13 (I/13)**, která postupně zvyšuje svůj význam a to díky propojení do Polska a následně pokračuje jako silnice druhé třídy také do Německa, což je výhodou z hlediska příjezdu zahraničních turistů. Zároveň je důležitým spojením do krajského města Liberce. Silnice druhé třídy zpřístupňují lokality mimo hlavní tah I/13. Silnice 290 (II/290), směr Raspenava –

Hejnice - Bílý Potok, umožňuje od jara do podzimu přístup Krkonoš podél vodní nádrže Souš. Silnice 291 (II/291) umožňuje propojení s Novým Městem pod Smrkem. Silnice třetí třídy pak zpřístupňují obce mimo uvedené tahy. Tyto komunikace jsou často ve špatném stavu.

Autobusové spoje umožňují zpřístupnění obcí, které leží mimo železniční síť. Autobusové linky jsou vedeny v trasách silnic I/13, II/290, II/291 a trasách silnic III. třídy. Nejzatíženější jsou linky vedené na Frýdlant a následně na Liberec. V letní sezóně je turisty oceňovaný **cyklobus** s konečnou stanicí Bílý Potok – Smědava. Ze Smědavy je pak pohodlný vstup do krajiny Jizerských hor. V zimní sezóně na totéž místo sváží autobus lyžaře. [4]

Celkově byla **silniční síť** silně **poškozena během povodní** v roce 2010, což mělo za následek dlouhodobé uzavírky některých částí komunikací (některé trvají dodnes) či zhoršení jejich stavu. Na území regionu bylo vodou strženo také mnoho mostů, čímž se zhoršil přístup některých obcí. Vlivem této situace následoval úbytek turistů, pro které byla dopravní situace jedním z faktorů v rozhodování o navštívení destinace. Postupně se však pracuje na opravě poškozených komunikací a obnově tolik důležitých mostů.

Obrázek 10: Mapa regionu s označením pozemních komunikací

Zdroj:(7), úprava vlastní

Železniční dopravu zastupují ve Frýdlantském výběžku tři tratě. Hlavní je trať č. 037 Liberec-Černousy. Tato trať má pak dvě odnože a to v Raspenavě (č. 038 – směr Bílý Potok pod Smrkem) a ve Frýdlantě (č. 039 – směr Jindřichovice pod Smrkem). [5]

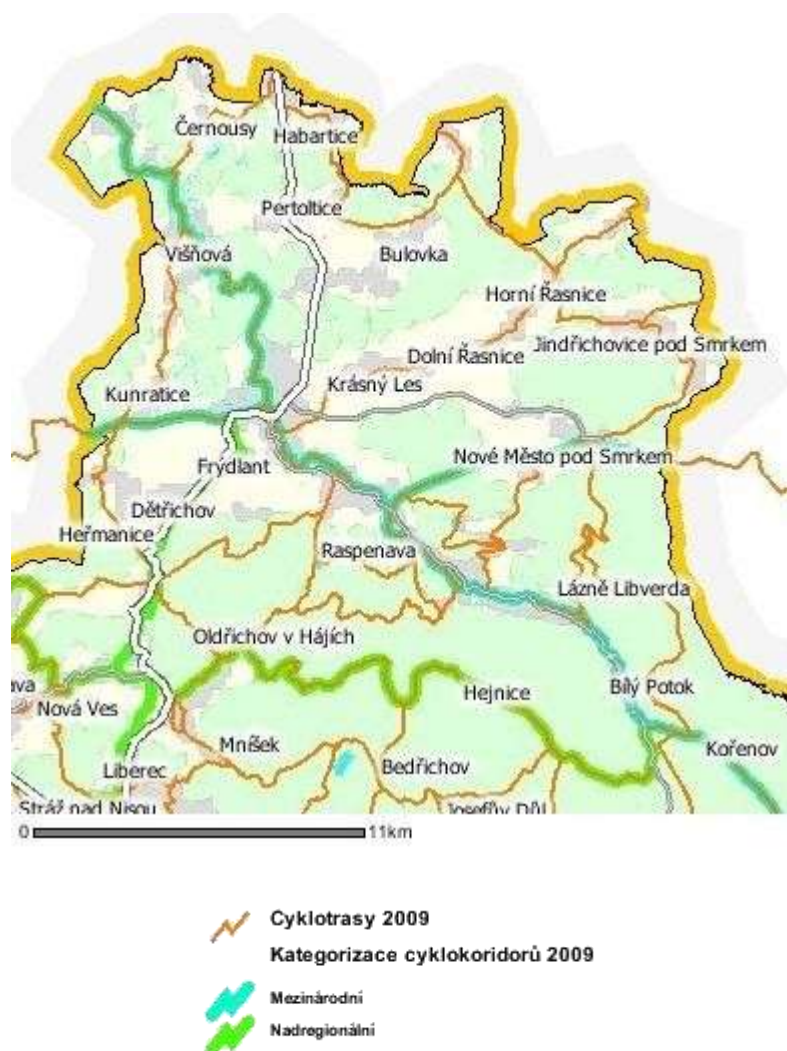
Železnice propojuje i menší obce výběžku, do kterých není tak časté autobusové spojení a proto jsou služby Českých drah hojně využívány. Především turisté oceňují vlakové spojení do Bílého Potoka, který je výchozím bodem do Jizerských hor.

Obrázek 11: Mapa železničních tratí na Frýdlantsku

Zdroj:[60], úprava vlastní

Na území ORP Frýdlant se také nachází **cyklotrasy** jak místního, tak nadregionálního i celostátního významu. Celostátní trasa kopíruje jižní hranici území. Nadregionální trasy procházejí územím napříč v napojení na mezinárodní cyklotrasy. Místní cyklotrasy propojují na území Frýdlantska jednotlivé atraktivity. Například **cyklotrasa Podstávkové domy** má start na náměstí ve Frýdlantě, odkud se cyklisté vydají na sever po trase 3016 a u Resslova vrchu mohou odbočit k rozhledně. V hraniční obci Višňová odbočí na trasu 3039 a po ní pokračují přes Vísku se zachovalou lidovou architekturou do Kunratic, a odtud pak zpět do Frýdlantu po trase 3059. Celá tato trasa měří zhruba 24 km. [4][31]

Obrázek 12: Mapa cyklotras na území Frýdlantska, stav k roku 2009

Zdroj: [67], úprava vlastní

Propojení takovýchto atraktorů každoročně láká mnoho milovníků cyklisty a to i proto, že převýšení na území Frýdlantské pahorkatiny není nikterak velké.

Trasy jsou obvykle vedeny po silnicích III. třídy. Nevyhovující je však vedení krátkého úseku trasy č. 3039 po silnici I/13. [4]

K nejznámějším cyklotrasám na Frýdlantsku patří Pašerácká (č. 3039), Pohodová (č. 3016), Krakonošova (č. 3059) a Viničná cyklotrasa (č. 3006). Tyto trasy jsou hojně využívané, přesto schází doplňková infrastruktura v podobě cykloservisů, půjčoven kol a dalších podobných služeb. (6)

Singltrek pod Smrkem je první singltrekovou destinací v České republice a kontinentální Evropě. Jedná se o síť rekreačních stezek pro cyklisty v lesích Nového Města pod Smrkem. Navržená je pro maximální prožitek z jízdy na kole a s respektem k přírodě. Díky tomuto projektu se do zmíněné obce sjíždí cyklisté nejen z Frýdlantského výběžku, ale také ze širokého okolí. [34]

Stejně tak **síť turistických tras** je poměrně hustá. O turistické značení se stará Klub českých turistů. Největší koncentrace těchto tras je v okolí Frýdlantu a v Jizerských horách, což jsou také nejnavštěvovanější lokality na Frýdlantsku.

Obrázek 13: Turistické trasy KČT na území Frýdlantska, stav k roku 2009

Zdroj: [67], úprava vlastní

Lyžařské tratě jsou vedeny především na jižní hranici území v návaznosti na jizerskohorská střediska, ale i Liberecko, Jablonecko a západní Krkonoše. Úroveň stop je kvalitní a vhodná i pro závodní základnu. [4]

Nejznámějším závodem Jizerských hor je Jizerská 50, která každoročně láká mnoho lyžařů i diváků.

2.4.2.4 Ubytování

Celkově vzato je na Frýdlantsku ubytovacích možností nedostatek, přesto mohou turisté využít ubytování v hotelech, penzionech, kempech i v soukromém ubytování. Nabízí se i možnosti pronájmu chalup či chat, zejména pak v Hejnicích a Bílém Potoce, jež jsou výchozím bodem do Jizerských hor, a proto této možnosti využívají především milovníci horské turistiky. Velkou ubytovací kapacitou disponují Lázně Libverda, a to především díky lázeňskému komplexu. V menších obcích na Frýdlantsku se setkáme spíše s ubytováním v soukromí. Ve větších městech s vyšší návštěvností je širší výběr ubytovacích možností. [6]

2.4.2.5 Stravování

Nejvíce stravovacích podniků se soustřeďuje ve větších obcích a hlavních střediscích cestovního ruchu regionu. Zde se nacházejí motoresty, restaurace, cukrárny či hospody. V menších obcích je nabídka občerstvení omezená nebo je zde úplná absence těchto zařízení. Kempy pak nabízejí stánkový prodej.

2.4.2.6 Ostatní

Pro turisty slouží ve Frýdlantském výběžku celkem čtyři informační centra, která se nachází v hlavních turistických centrech regionu. První informační centrum se nachází ve Frýdlantě na náměstí T. G. Masaryka, druhé nalezneme v centru města Hejnice a třetí poskytuje služby v obci Lázně Libverda. Všechny tři mají celoroční provoz, během letní sezóny pak rozšiřují své pracovní doby i na víkendy. Poslední, čtvrté infocentrum, je v Jindřichovicích pod Smrkem. Jedná se ekologické informační centrum nabízející informace o obnovitelných zdrojích energie, především o jindřichovických větrných elektrárnách. [7][8]

Směnárenské služby pak ve Frýdlantě nabízí V.Z.V. směnárna, a.s. se sídlem pobočky na náměstí T. G. Masaryka, cestovní agentura Logos tour a také banky, které se také nacházejí v centru města. V Hejnicích zprostředkovává tyto služby pobočka České spořitelny. Další směna peněz je možná v obci Habartice. [9][10][11]

2.4.3 Školství

Frýdlantsko má velmi **hustou síť vzdělávacích zařízení**. Kromě vysoké školy a vyšší odborné školy se na území regionu nachází všechny typy zařízení pro školství a vzdělávání. Nejvíce jsou tyto zařízení koncentrována v hlavním městě výběžku – ve Frýdlantě.

Kromě mateřských, základních, středních škol a učilišť působí v regionu také zvláštní školy, základní umělecké školy a dětský domov. Velký význam pro vzdělávání v regionu má také **Gymnázium Frýdlant**. Gymnázium organizuje výměnné pobyty se zahraničními studenty a tím také napomáhá propagovat zdejší region za hranicemi státu.

Úplné základní školy se nacházejí v obcích Frýdlant, Raspenava, Hejnice, Nové Město pod Smrkem a Višňová. Ostatní základní školy jsou malotřídní.

Velkou změnu přineslo sloučení dříve samostatných škol do jedné **Střední školy hospodářské a lesnické se sídlem ve Frýdlantě**. Toto zařízení vzniklo spojením Střední zemědělské školy, Obchodní akademie, Středního odborného učiliště a Učiliště a praktické školy. Pod tuto školu spadá také lesnická škola se střediskem v Hejnicích. [4]

Pod jedno ředitelství se také sloučily školy a školky ve Frýdlantě, nyní nesoucí název **Základní škola, Základní umělecká škola a Mateřská škola, Frýdlant**.

Na území ORP Frýdlant se nachází pouze 4 obce, které nedisponují žádným zařízením. Jedná se o Černousy, Heřmanice, Horní Řasnici a Pertoltice. [4]

Školy organizují různé akce, jako jsou výlety, cyklistické a lyžařské výcviky, které se konají velmi často právě ve Frýdlantském výběžku, především v Jizerských horách, a tím podporují místní poskytovatele služeb.

2.4.4 Zdravotnictví

Zdravotnická zařízení na Frýdlantsku se vyskytují **pouze v sedmi obcích**. Konkrétně se jedná o Bulovku, Frýdlant, Hejnice, Jindřichovice pod Smrkem, Nové Město pod Smrkem, Raspenavu a Višňovou. V ostatních obcích nejsou žádná stabilní zdravotnická zařízení.

Hlavním zdravotnickým zařízením výběžku je **Nemocnice s poliklinikou ve Frýdlantě**, které je zároveň významným zaměstnavatelem pro celý region Frýdlantska. Od počátku disponuje chirurgická a interní lůžka pro zajištění zdravotnické léčebné, diagnostické a ošetrovatelské péče. V nemocnici se také nachází Léčebna pro dlouhodobě nemocné. V posledních letech se však nemocnice reorganizuje a hrozí proto ztráta pracovních míst pro místní obyvatele. Toto opatření má také vliv na rozsah služeb, především pak na nabídku specializované zdravotnické péče. Jako poslední byla ve Frýdlantě v roce 2008 zrušena porodnice a nastávající matky jsou tak odkázány na porodnici v Liberci.

Ve Frýdlantě nalezneme také další zdravotnická zařízení, která pokrývají všechny základní obory zdravotnické péče. Dalšími obcemi, které mají zdravotnická zařízení poskytující všechny základní obory zdravotnické péče, jsou Hejnice, Raspenava a Nové Město pod Smrkem. V ostatních výše jmenovaných obcích se nachází alespoň praktický lékař pro dospělé.

Na území Frýdlantska se nacházejí 2 domovy pro seniory a 6 domů s pečovatelskou službou.

Podle počtu registrovaných pacientů na **praktického lékaře pro dospělé** patří Frýdlantsko k územím s **nejvyšším zatížením** jak v rámci kraje, tak **v rámci oblasti Severovýchod**.

Podle počtu obyvatel na **praktického zubního lékaře** je Frýdlantsko **nejvíce zatíženým územím** mezi všemi ORP **z celé oblasti Severovýchod** a odpovídá dvojnásobku průměru ČR.

Zejména v zimním období bývá velkým problémem splnění norem časové dostupnosti rychlé záchranné služby z některých částí území do Krajské nemocnice Liberec. Momentálním řešením je posílení rychlé záchranné služby. [4]

Důležitým zdravotnickým zařízením a zároveň cílovou destinací cestovního ruchu jsou Lázně Libverda. V těchto lázních se léčí pacienti s onemocněním srdce, cév a pohybového aparátu. Ostatní zdravotnická zařízení nejsou pro turisty žádným atraktorem, nicméně existence nemocnice ve Frýdlantě je výhodou.

2.4.5 Sociální a jiné kvartérní služby

Ve Frýdlantském výběžku jsou sociální služby občanům zajišťovány jak v rezidenčních zařízeních (domovy pro seniory, domy s pečovatelskou službou), tak jsou k dispozici terénní služby.

Na území ORP Frýdlant se nachází hned několik **zařízení sociální péče**. Konkrétně se jedná o domovy důchodců (dále DD), domy s pečovatelskou službou (dále DPS), ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež a děti ve věku 3-18 let další služby občanům. Zařízení sociální péče fungují pouze v 6 městech výběžku. Jedná se o Frýdlant, Dětrichov, Raspenavu, Lázně Libverda, Nové Město pod Smrkem a Jindřichovice pod Smrkem. [4]

Sociální zařízení organizují pro své klienty zájezdy, které však směřují převážně mimo region Frýdlantska.

Ve **Frýdlantě** poskytují služby občanům **dva domy s pečovatelskou službou, jeden domov důchodců** (Domov U Spasitele) a jeden **dětský domov**. Město Frýdlant je také realizátorem projektu **Poradního a setkávacího centra – POSEC**. Hlavními činnostmi a náplněmi tohoto projektu jsou terénní práce pro uživatele drog, terénní program sociální prevence, poradenství rodinného psychologa, občanská poradna a také Klub duševního zdraví. Všechny služby jsou poskytované zdarma. Tento projekt je hrazen z rozpočtu města Frýdlant, z fondů Evropské unie, Libereckým krajem, Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR a dalšími subjekty. [24]

Dále nalezneme DPS v Dětrichově, Lázních Libverda, Raspenavě, a dva také v Novém Městě pod Smrkem. DD se nachází, kromě Frýdlantu, také v obci Jindřichovice pod Smrkem. V Raspenavě ještě poskytuje své služby Ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež a děti ve věku 3-18 let s kapacitou 30 míst. [4]

Od 1. 10. 2011 začala v Libereckém kraji působit sociální služba **Domy na půl cesty**, kterou poskytuje Most k naději, o. s. Služba je určena zletilým osobám do 26 let, které

opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, dětský domov nebo výkon trestu odnětí svobody. [25]

Vzhledem ke stárnutí populace a tím pádem ke zvyšování potřeb těchto zařízení bude nutné další umístění sociálních zařízení. [4]

2.4.6 Politická sféra

Politická situace Frýdlantska je relativně klidná a stabilní, o čemž svědčí poslední volby do zastupitelstev obcí, kdy se většinou starosty obcí stali kandidáti, kteří zastávali tento úřad i v předešlém období.

Počet zastupitelů v obci se liší dle její velikosti. Např. Frýdlant (cca 7 600 obyvatel) má 21 zastupitelů, Hejnice (cca 2 800 obyvatel) mají zastupitelů 15 atd.

Tabulka 4: Základní údaje o volbách do zastupitelstev obcí 2010 v ORP Frýdlant

Zdroj: [64], úprava vlastní

období 15. - 16. 10. 2010	
počet volebních okrsků	36
registrovaní voliči	19761
hlasující voliči	9667
účast voličů v %	48,92
počet platných hlasů	125 958

Velký podíl v počtu získaných mandátů mají zdejší **sdružení** (např. ve Višňové – Pro naši obec, v Hejnicích – Za lepší Hejnice, PRO OBČANY, ROZVOJ A HEJNICE, v Habartících – Hasiči Habartice, aj.). Další velké zastoupení zde má Komunistická strana Čech a Moravy, Občanská demokratická strana a Česká strana sociálně demokratická, což můžeme vysledovat v Tabulce 5.

Zastupitelstva by měla věnovat větší pozornost rozvoji cestovního ruchu, čímž by zvýšila zisk obecních rozpočtů.

**Tabulka 5: Získané mandáty a kandidáti vybraných stran ve volbách do zastupitelstev obcí 2010 v
ORP Frýdlant**

Zdroj: [65], úprava vlastní

Navrhující strany celkem:	100%
z toho (v %)	
Nezávislý kandidáti	67,16
Česká strana sociálně demokratická	6,37
Křesťan. a demokrat. unie - Českosl. strana lidová	
Komunistická strana Čech a Moravy	8,82
Občanská demokratická strana	8,33
SNK Evropští demokraté	0,98
"STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ"	-
TOP 09	0,98
Věci veřejné	2,45

2.4.7 Kulturní sféra

2.4.7.1 Kulturní památky

Region Frýdlantsko je územím s velmi bohatou historií. V sídelní struktuře vyniká význam centra regionu, kterým je město Frýdlant. V tomto městě je největší koncentrace dochovaných, historicky významných objektů v rámci Frýdlantska, jejichž zachování je zpravidla legislativně zajištěno. Směrem k okraji území význam kulturních objektů spíše klesá. Některé historicky a architektonicky cenné stavby a soubory jsou nevhodně využívány nebo nejsou využívány vůbec a velmi rychle chátrají. [4]

Kulturní hodnoty, jejichž původ lze vysledovat již ve středověku, se nacházejí na většině území Frýdlantska. Hodnotné jsou **památkově chráněné stavby** a území zapsané do Ústředního seznamu kulturních památek ČR. Jedná se o **národní kulturní památku „areál hradu a zámku Frýdlant“**, jež je z hlediska cestovního ruchu velmi důležitým návštěvním cílem turistů. Dále pak **nemovité kulturní památky a soubory** a **Městská památková zóna Frýdlant**, která je vymezená v historickém jádru města. [4]

Co se týče **typické lidové architektury**, existuje ve střední Evropě oblast, jejíž nezaměnitelný charakter je dán architekturou: **podstávkovými domy**. Řemeslníci skloubili hrázděnou a blokovou stavbu a tím vyzdvihly výhody každé z nich. Bloková

světnice je obklopena nosnou konstrukcí, která nese střechu nebo poschodí hrázděné stavby. Tato nosná konstrukce se nazývá podstávka. [43]

Nikde jinde v Evropě nezůstalo lidové stavitelství tak zachováno jako zde. Přibližně existuje 19 000 těchto originálních staveb. Krajina se nachází v trojzemí Německa, Polska a Česka, od Horní Lužice a Saského Švýcarska až do Dolního Slezska a severních Čech. Tento region se nazývá „Umgebindeland“ (neboli „Krajina podstávkových domů“). Podstávkové domy vznikly pravděpodobně v 15. a 16. století. Nádherné podstávkové domy jsou na mnoha místech objekty, které přitahují pozornost a jsou provozovány například jako restaurace, hotely, muzea či privátní pokoje centry venkovského života. Na Frýdlantsku se podstávkové domy nachází především v obcích Višňová, Víška, Předláneč, Dolní Řasnice a Heřmanice. Jedná se tedy o obce, které hraničily s historickou oblastí Horní Lužice a nachází se v severní části výběžku. [21]

Církevních staveb se na Frýdlantsku nachází celá řada. Téměř každá obec Frýdlantského výběžku má kostel. Přestože ve Frýdlantě se nachází celkem tři kostely, nejvýznamnějším poutním místem zůstává **Chrám Navštívení Panny Marie v Hejnicích**. Hejnický chrám je významnou církevní památkou, známým poutním místem Frýdlantska a je velmi oblíbeným cílem polských turistů, kteří sem přijíždějí na každoroční pouť. Původně zde ve 14. století stál malý dřevěný kostelík, který byl postupně rozšiřován. Nejcennějším předmětem je dřevěná gotická plastika Černé Madony z roku 1380. Před chrámem stojí Mariánský sloup z roku 1695. V místě najdeme i cenné umělecké sochy z období. V chrámu je také umístěna expozice Hejnického Betlému z 18. století, jehož tvůrce je neznámý. Prokazatelně se však jednalo o místního umělce, protože Betlém zachycuje výjevy ze života františkánů a zobrazuje okolí Hejnic. [22]

Na území Frýdlantského výběžku se nacházejí také **oblasti s archeologickými nálezy**. Poslední nálezy byly odkryty při renovaci náměstí T. G. Masaryka ve Frýdlantě v letech 2010 až 2011, jako např. dřevěná potrubní konstrukce, keramické střeby z dob Karla IV., úlomky kamnových kachlí, šindelové hřebíky, knoflíky, mince a další. Během rekonstrukce probíhali na náměstí také exkurze pro turisty těchto archeologických nálezů. Díky poloze města vůči řece Smědé zemina oplývá stálým zamokřením a tak je tu pro archeology velká šance nalézt zachovalé předměty z kůže, dřeva aj. Tyto nálezy budou umístěny v nové pobočce Městského muzea Frýdlant. [26]

Nejvýznamnější a nejnavštěvovanější památkou Frýdlantska je bezpochyby **hrad a zámek Frýdlant**. Ten se nachází na okraji Frýdlantu nad řekou Smědou a stojí na čedičovém podkladu. Původní tvrz zde byla postavena, jelikož zde vedly důležité obchodní cesty do Žitavy a Zhořelce, a sloužila jako přístřeší pro obchodníky. Středověký gotický hrad byl vystavěn v polovině 13. století rodem Bibrštejnů. V 16. století byl hrad rozšířen o renesanční zámek a zapříčinil se o to rod Redernů. V 17. století patřil Frýdlant krátkou dobu významnému vojevůdci Albrechtu z Valdštejna. Přestože na území Frýdlantska působil krátkou dobu a hrad navštívil pouze párkrát, přispěl k hospodářskému vývoji regionu. V posledních letech se konají každý druhý rok ve Frýdlantě Valdštejnské slavnosti věnované, jak již název napovídá, právě známému vojevůdci. Po jeho zavraždění vlastnili panství Gallasové, později Clam-Gallasové. Roku 1945 přešel hrad a zámek Frýdlant pod stát. Z hlediska cestovního ruchu je velkou zajímavostí, že část hradu byla pro veřejnost zpřístupněna již roku 1801. Byl **zpřístupněn jako v první i v rámci střední Evropy**. Každoročně tuto památku navštíví několik tisíc turistů. Běžně je to mezi **50 – 60 tisíci návštěvníky**, v roce 2010 však vlivem povodní návštěvnost klesla na 38 tisíc. [12] [47]

Frýdlantská rozhledna pochází z roku 1907 a leží ve výšce 399 m n. m. na Resslově vrchu. Rozhledna je dostupná po žluté turistické značce z nádraží ČD Frýdlant a z náměstí T. G. Masaryka po žluté turistické značce. Autem se lze dostat k místnímu hřbitovu a odtud pěšky zhruba 0,5 km. Na kole je rozhledna přístupná po cyklostezce č. 3016 - odbočka na rozhlednu 300 m. V areálu rozhledny je možné zakoupit občerstvení, suvenýry, pohlednice, samolepky a také turistické známky Klubu turistů Frýdlant. Nově jsou zde vybudovány dětské prolézačky. [16]

Dalším atraktorem Frýdlantu je například **Betlém**. Jesličky jsou umístěny v bývalé obytné místnosti hrázdného domku, který p. Simon (stavitel jesliček) zakoupil za účelem výstavby betlému. Dům sám patří mezi nejstarší budovy ve Frýdlantě. [15]

Současná **radnice ve Frýdlantě** byla vybudována v letech 1893-1896, čemuž dává znát letopočet na věži radnice. Je vybudována, stejně jako radnice v Liberci, Franzem Neumannem v neorenesančním stylu. Stavba měla ukazovat sílu frýdlantského průmyslu, jehož představitelé realizaci projektu dotovali. Výstavba trvala tři roky a nová budova byla slavnostně otevřena 18.8.1896. Starou radnici, situovanou na středu

náměstí, pak zbourali v roce následujícím. Zpřístupnění radniční věže v roce 2011 se pro turisty stalo velkým lákadlem. [20]

V posledních letech se snaží Jindřichovice pod Smrkem lákat turisty do své obce nejen na prohlídku Ekologického informačního centra s možností výkladu o větrných elektrárnách, ale také na „**Žijící skanzen v Jindřichovicích pod Smrkem**“. V areálu skanzenu turisté naleznou muzeum života venkovského obyvatelstva před průmyslovou revolucí, stavby lidové architektury, větrný mlýn, knihovnu ekologické, duchovní a krásné literatury, prodej místních výrobků. Mohou využít kursy tradičních dovedností, možnosti přespání a pronájmu pro pořádání akcí. [14]

První historická zmínka o obci **Lázně Libverda** se nalézá v urbáři frýdlantského panství z roku 1381, který se dnes nalézá ve státním archivu v Děčíně. První lázeňské stavby však vznikají až roku 1760, díky rodu Clam-Gallasů. Další lázeňské budovy, o kterých existují písemné zmínky, byly postaveny zhruba po dvaceti letech. Ke konci 18. století byl vybudován lázeňský park v anglickém stylu. Roku 1800 nechal Kristián Filip Clam-Gallas vybudovat promenádu a empírový zámek. Nechal také vystavět divadlo, zámecké stáje, kočárovnu, kovárnu a pavilon nad Mariánským pramenem. Koncem 18. a počátkem 19. století byly lázně natolik věhlasné, že do nich začali přijíždět známé osobnosti. V současnosti jsou Lázně Libverda jedním z nejdůležitějších center cestovního ruchu na Frýdlantsku, z důvodu dlouhodobého pobytu lázeňských pacientů. [17]

Klingerovo mauzoleum se nachází v **Novém Městě pod Smrkem**. Mauzoleum nechali postavit roku 1901 potomci zakladatele textilního podniku, Ignaze Klingera. Jde o významný monument, důsledně orientovaný k italským vzorům. Objekt tvoří jedno nadzemní a jedno podzemní podlaží, ve kterém jsou uloženy ostatky Klingerovy rodiny. Cenné je zejména původní pískovcové obložení a vnější kamenická výzdoba budovy. V roce 1993 byla stavba Ministerstvem kultury ČR za kulturní památku. Rozsáhlá rekonstrukce byla zahájena roku 1995 a dokončena byla v roce 2000. [18]

Jednou z nejslavnějších budov **Dolní Řasnice** je bývalá **kovárna Ondřeje Stelziga**. Tento odbojný kovář vedl selský odbor proti frýdlantské šlechtě. Na místě původní kovárny dnes stojí o něco mladší dům s expozicí kovářského řemesla a historií Frýdlantska. [19]

2.4.7.2 Kulturní akce a kulturní zařízení

Na území regionu Frýdlantska se tradičně koná několik významných kulturních akcí, z nichž nejznámější jsou bezesporu **Valdštejnské slavnosti**. Ve Frýdlantě se historicky první slavnosti konaly u příležitosti třístého výročí zavraždění Albrechta z Valdštejna, slavného vojévůdce, v červnu roku 1934. Již v tomto roce se jednalo o akci přesahující regionální význam. Pro tuto příležitost byly vybaveny speciální vlakové spoje z Tanvaldu, polského Zhořelce a německé Žitavy. Tehdejší program obsahoval několik typických prvků, které se snaží současní organizátoři respektovat. Jedná se o pochodňový průvod, průvody valdštejnských ozbrojených jednotek, výstavy a jiné body kulturního programu. Nedílnou součástí jsou také dobové trhy. Po tomto ročníku byly slavnosti zrušeny a obnoveny byly po 60 letech v roce 1994. Rekordní počet lidí navštívilo Valdštejnské slavnosti v roce 2007, kdy do malého města Frýdlant dorazilo celkem 32 tisíc příchozích. Valdštejnské slavnosti se konají ve Frýdlantě každý lichý rok vždy třetí týden v květnu (sudý rok jsou v Jičíně, každoročně pak v Chebu). [27]

Dalším kulturním podnikem konajícím se pravidelně každý rok je **Letní jazzová dílna Karla Velebného**. Jedná se o týden trvající interpretační seminář za účasti známých českých i zahraničních muzikantů. Uprostřed výukového týdne, tedy ve středu, se tradičně koná koncert lektorů na nádvoří frýdlantského zámku, na konci týdne pak společný koncert lektorů a účastníků semináře v sále restaurace Beseda ve Frýdlantě. Letos se koná již 28. ročník. [28]

Dále se pak ve Frýdlantě každý druhý čtvrtek v měsíci konají **Frýdlantské kulturní čtvrtky**, kde vystupují nejen místní umělci.

Další akcí, která láká i zahraniční turisty, je **Hejnická pouť**. Každoroční oslava k výročí vysvěcení baziliky se postupně přetváří na oficiální městské slavnosti, kde se návštěvníkům a občanům nabízí hudební a divadelní vystoupení předních umělců, řemeslné jarmarky, prodejní trhy, lunaparky, aj. [29]

Sklářský ateliér Spider Glass se nachází v obci Heřmanice. Každoročně se zde konají **Vánoční trhy**, kde návštěvníci mají možnost nakoupit exkluzivní skleněné zboží, navštívit galerii sklárny, posedět při degustaci moravských vín, poslechnout hudební doprovod živé kapely či shlédnout výrobu některých skleněných výrobků. Koná se tři soboty za sebou po celý prosinec každého roku. Ve sklárně je k vidění celý provoz s

velkou fusingovou pecí, brusírnou skla a vzorkovny v rekonstruovaných půdních prostorách, z které se stala rozsáhlá galerie ateliérové produkce skla a šperku. [30]

Ač je Frýdlantsko poměrně malým regionem, nachází se zde několik **muzeí**, která přibližují svým návštěvníkům nejen historii tohoto území. Muzea zaměřující se na historii obecně a na zajímavosti Frýdlantska turisté mohou navštívit ve **Frýdlantě** (Městské muzeum Frýdlant sídlící v budově radnice) a v **Novém Městě pod Smrkem** v budově zdejší knihovny. Mezi technicky zaměřená muzea patří **Železniční muzeum ve Frýdlantě**, kdy cílem muzea je renovace a zachování památek dnes již neexistující úzkorozchodné tratě Frýdlant – Heřmanice, tzv. Heřmaničky. Toto muzeum provozuje spolek Frýdlantské okresní dráhy. Velký atraktor pro turisty zůstává původní motorová lokomotiva umístěná v depu tohoto muzea. Další muzeum s technickými exponáty se nalézá v obci Bílý Potok. Přestože **Jizerskohorské technické muzeum** zatím nemá žádné propagační materiály, ani vlastní webové stránky, své návštěvníky si již našlo. V hale bývalé textilní továrny mohou turisté obdivovat především letecké a tankové motory či vyzkoušet letecký trenažér. V plánu je také v prostorách bývalé fabriky vytvořit stálou expozici historie textilní výroby na Frýdlantsku. Toto muzeum má velký potenciál přilákat nejen obyvatele tohoto výběžku, ale také obdivovatele historické techniky. [32]

Kulturním vyžitím pro občany i návštěvníky Frýdlantska jsou zajisté také **kina**. V tomto regionu se nachází dvě, a to konkrétně ve Frýdlantě a Hejnicích. Bohužel existence těchto kin je velmi ohrožena multikiny nacházejícími se v nedalekém Liberci.

Výstavní galerie jsou dostupné ve Frýdlantě, Hejnicích, Novém Městě pod Smrkem. Výjimečná je Studijní galerie Alfonse Muchy s ojedinělými exponáty, která se nachází v obci Poustka.

2.4.7.3 Sportovní akce a sportovní zařízení

Mezi důležité sportovní akce na Frýdlantsku a přilehlém okolí patří **Eurovandr třemi státy Evropy** se startem v Andělce, **Thermica rally Lužické hory** s částí trasy mezi obcemi Heřmanice, Dětrichov a Kunratice, pravidelný **Novoroční výšlap na Frýdlantskou rozhlednu**, **Běh Frýdlant – Lázně Libverda** s již dlouholetou tradicí probíhá pravidelně v květnu. Mezinárodní pěší pochod **Tři dny – tři země – tři**

pochody v Novém Městě pod Smrkem zahrnuje i výšlap na horu Smrk. Další turistickou akcí je **Raspenavský pochod Jizerkami**. (4)

Všechny tyto akce vždy lákají jak obyvatele Frýdlantského výběžku, tak mnoho turistů z blízkého okolí.

Dalším sportovním vyžitím jsou například tenisové kurty ve Frýdlantě, nacházející se v atraktivním prostředí pod areálem hradu a zámku Frýdlant, a také tenisové kurty v Lázních Libverda, sloužící jak lázeňským hostům, tak veřejnosti. Tenisová krytá hala s antukovým povrchem a celoročním provozem se nachází v Raspenavě. Krytý plavecký bazén se saunou je pro turisty k dispozici v Novém Městě pod Smrkem, kde je zároveň také přírodní koupaliště. Další koupaliště se nachází v Raspenavě a Hejnicích. V zimním období lze využít možnosti veřejného bruslení na zimním stadionu ve Frýdlantě. [33]

2.4.7.4 Naučná zařízení a akce

Každou poslední květnovou neděli mohou zájemci objevovat život v podstávkových domech. Při „**Dni otevřených dveří podstávkového domu**“ zvou soukromí vlastníci, ale také firmy a spolky k prohlídce, poslechu a odborné diskusi. V roce 2005 se tato akce konala poprvé a dodnes se těší rostoucí oblibě. [66]

Frýdlantsko je zapojeno do mezinárodní akce „**Dny evropského dědictví**“, kdy se návštěvníkům otevírají brány nejzajímavějších památek, budov, objektů a prostor, včetně těch, které jsou jinak zčásti nebo zcela nepřístupné. Tato akce se koná pravidelně v měsíci září.

Každým rokem se ve Frýdlantě koná pro děti a jejich rodiče turisticko-naučná akce zvaná **Frýdlantská tlapka**. Organizátorkami jsou obvykle učitelky mateřských a základních škol, které pro děti připravují každý rok jiný tematický program.

Ve Frýdlantě a v Lázních Libverda byly zavedeny vyhlídkové okruhy **Sluneční cesty**, které spojují nejvýznamnější památky zmíněných měst a navazují tak na Interkontinentální sluneční cestu. Ke slunečním cestám vydala města letáky ve čtyřech jazycích, o které je z řad turistů velký zájem. Krajinou Frýdlantského výběžku provázejí turisty také **naučné stezky**.

Historicko-přírodovědná stezka Nové Město pod Smrkem byla otevřena v roce 1993. Je vedena ve třech okruzích - žlutý (2,5 km), zelený (8,5 km) a červený (10km). Stezka prochází historicky i přírodovědně pozoruhodnými místy města i širokého okolí. Má 27 zastavení, na kterých jsou rozmístěny informační tabule. [35]

Naučná stezka Okolím Jindřichovic za výšinami ideálů a do údolí duše prozatím není vyznačena v terénu. Průvodce po naučné stezce je možné zakoupit v papírové formě v jindřichovickém muzeu a ve větrném mlýně. Netradiční stezka, měřící cca 12 km, má zhruba 25 zastávek. Tato trasa jde libovolně zkrátit. Cestou turisté projdou například okolo Resslovy vily, vodního mlýna, údolím Jindřichovického potoka k větrnému mlýnu, kolem nejpočetnější mravenčí kolonie v Libereckém kraji k větrným elektrárnám a další. (4) [36]

Naučná stezka Oldřichovské háje a skály vede územím Národní přírodní rezervace Jizersko horské bučiny a je určena pro všechny školáky a malé milovníky přírody. Stezka začíná v Oldřichovském sedle Hemrich, pokračuje přes Kopřivník a Lysé skály ke Skalnímu hradu a odtud dále k Hřebenovému buku a zpět do Oldřichova. Celková délka trasy je 5 km a cestou turisté narazí na 10 informačních tabulí, které představují přírodní zajímavosti a historii oblasti. Obsahují také hry, úkoly a kvízy, což pochod stezkou zpestří a malé turisty zaujme. [37]

Naučná stezka Putování za vodou je vedena po čtyřech frýdlantských vodojemech, městským parkem a přes frýdlantskou rozhlednu. Návštěvníci se poučí o vodě na celkem šesti zastaveních, kde jsou informativní tabule. Tato trasa měří zhruba 6,5 km. [38]

Naučná stezka Viničná stezka patří k nejkrásnějším turistickým trasám v Jizerských horách. Začíná v Oldřichovském sedle zvaném Hemmrich a končí v ústí Štolpichu ve Ferdinandově. Vede téměř po vrstevnici v nadmořské výšce okolo 500m n.m. Cesta má příjemný písčítokamenitý povrch. Je vhodná i pro cyklisty. Na celkové délce stezky 8 km se turisté zastaví na 6 stanovištích s informačními panely o zajímavých historických i současných fenoménech Jizerských hor. [39]

2.5 Historickogeografické charakteristiky

Frýdlantsko je regionem s velmi bohatou historií. Za důkazy prvního osídlení považujeme nálezy nástrojů z **doby kamenné** u Pohanských kamenů, které se nachází u obce Višňová, další lokalitou je Chlum u Raspenavy a posledním nálezem je fragment z Frýdlantského cimbuří.

Počátky **slovanského osidlování** tohoto území jsou datovány do 6. století. Až archeologický výzkum probíhající v 80. letech minulého století bezpečně prokázal osidlování lokality Loučná – Saň (nyní u obce Višňová) v období 9. – 10. století.

V **11. století** patřilo území regionu Frýdlantska spolu s Horní Lužicí do provincie zvané Záhvozd. Jejím centrem byl Zawidów (někdejší Siedenberg) ležící nyní v těsné blízkosti hranic u obce Habartice. V roce 1253 se provincie rozpadla a Frýdlantsko připadá českému království. (5)(6)

V polovině **13. století** již k moci přicházejí Ronovci. V roce 1257 Ronovec Čostoslav již používá přídomek „z Frýdlantu“, jež zadává podnět k domněnkám o založení hradu Frýdlant ve 40. letech 13. století.

Snaha krále Přemysla Otakara II. omezit moc českých rodů vedla k tomu, že v roce 1278 prodal hrad rodu **Biberštejnů**. Osidlování biberštejnského Frýdlantska je spojeno s příchodem německých kolonizátorů. Již v té době vznikaly přípotoční vesnice, jejichž struktura se dochovala dodnes. Osou obce je potok či řeka a podél vede silnice obklopená domy. Za Biberštejnů vznikla téměř všechna hlavní sídla Frýdlantska a v centru panství stálo město Frýdlant.

Ve **13. století** se stávala hlavním centrem oblasti Žitava a to díky hlavní zemské stezce z Čech do Horní Lužice, která se ve Zhořelci napojovala na tehdejší důležitou tepnu Via regia (Královská cesta) vedoucí z Porýní do Ruska. Frýdlant se v té době rozvíjel díky obchodníkům, využívajících obchodní cestu přes Frýdlant a Zawidów, kteří se chtěli vyhnout žitavskému clu.

Ve **14. století** byl Frýdlant obehnan hradbami. V **15. století** bylo osídlení Frýdlantska částečně rozvráceno husitskými válkami.

V roce 1551 zemřel Christoph z Biberštejna a s ním i česká větev tohoto rodu. Frýdlantsko tak připadlo královské komoře. Skončilo zde tak třistaleté období jak válek, tak i prosperity. Tento rod měl totiž vliv na rozvoj výroby látek a železářství.

Na konci 16. století se majiteli Frýdlantského panství stávají **Redernové**, jež navázali na slavnou éru Biberštejnů. Podporovali především těžbu cínu v oblasti dnešního Nového Města pod Smrkem, rozvoj plátenictví a pivovarnictví. Dali tak velkému rozvoji svého panství a jejich znak se dochoval do dnešních dob ve znaku Libereckého kraje. Redernové se dostali ve velké míře do lidové kultury Frýdlantska a existuje tak nespočet pověstí především o Kateřině z Redernu. Jejich slávu reprezentuje renesanční náhrobek ve frýdlantském kostele. (6) (4)

V roce 1621 obsadilo frýdlantský hrad vojsko **Albrechta z Valdštejna**. Jeho vláda nad Frýdlantským panstvím trvala pouhých 13 let, přesto je jedním ze symbolů zdejšího kraje. Samotný Albrecht navštívil Frýdlant pouze na několik dní v letech 1627, 1628 a 1630. Frýdlantsko se stalo základem pozdějšího Valdštejnova impéria vznikajícího v letech 1624-1627. Nejprve bylo jeho panství Frýdlantským knížectvím, později i vévodstvím. Frýdlantsko však bylo okrajovou částí, hlavním sídlem Albrechta bylo město Jičín. Valdštejn se snažil z Frýdlantského panství vytěžit maximum, které značně prosperovalo za doby vlády Redernů. Rozšířena byla výroba v železárnách, stoupala produkce v pivovarech a palírnách, důležitá byla stále produkce plátna. Velká pozornost je věnována lesnictví a v této době vznikají také soustavy rybníků. Valdštejnské vévodství bylo v neklidných dobách třicetileté války označováno jako TERRA FELIX, tedy Šťastná země, jelikož ve 20. letech 17. století byla tato krajina ušetřena větších válečných útrap. Vévoda byl zavražděn roku 1634 v Chebu.

Velký zájem o Frýdlant, jakožto valdštejnské město, se zvedl po dokončení **trilogie Wallenstein** od Friedricha von Schillera v roce 1799 a do Frýdlantu tak začali proudit zástupy obdivovatelů jak spisovatele, tak známého vojevůdce. Opravdovým frýdlantským fenoménem se vévoda stal v roce 1934, kdy se u příležitosti 300 let od jeho zavraždění konaly vůbec první **Valdštejnské slavnosti**. Ty každé dva roky lákají tisíce turistů jak z Česka, tak z okolních států. (6)

Od roku 1634 patří území rodu **Gallasů**. V letech 1634 až 1648 na toto území několikrát vtrhla švédská vojska, než byla vytlačena vojsky císařskými. S érou nastupujících Gallasů také nastává rekatolizace obyvatel, což zapříčinilo odchod

obyvatel do Horní Lužice. Hospodářský rozvoj a obnova krajiny byla v 18. století spojena s útlakem obyvatelstva a selskými nepokoji. V roce 1757 umírá poslední Gallas. Tak se panství v roce 1770 ujímají **Clam-Gallasové**. Ti měli poměrně slušnou pověst. Nejenže na konci 18. století zrušili nevolnictví, ale v 19. století se velkou měrou podíleli na hospodářském rozmachu, především v textilní oblasti. Pozdvihli také význam města Lázně Libverda, aj. I přes krizi v 70. letech 19. století je z dnešního pohledu období mezi prusko-rakouskými válkami a první světovou válkou vnímáno jako nejúspěšnější období Frýdlantska. Poslední Clam-Gallas zemřel roku 1930. (5) (6)

Spory mezi českým a německým obyvatelstvem Frýdlantska, podporované hospodářskou krizí, vyvrcholily právě ve **30. letech**. Nejkritičtější situace byla v roce 1938, kdy došlo k Mnichovské dohodě, která způsobila připojení Frýdlantska k Německu, jako součást Sudet. V říjnu roku **1938** vystoupili na balkón frýdlantské radnice Adolf Hitler a Konrad Henlein. Po skončení druhé světové války byli Němci z této oblasti vysídleni a do regionu se nastěhovali čeští osídlenci především z východních Čech. V průmyslu a tradičním zemědělství se již nepodařilo navázat na hospodářské úspěchy z konce 19. století. Obliba Frýdlantska přišla v **šedesátých letech** s rozmachem chalupářství a to díky mnoha opuštěným stavením. Díky snahám chalupářů se podařilo zachovat mnoho podstávkových staveb do dnešních dob. **V posledních letech** se postupně mění k lepšímu vzhled většiny obcí, které se přeměňují na rekreační a ožívají především o víkend. (6)

Každá epocha dějin Frýdlantska zanechala v tomto regionu významnou stopu, jež má z hlediska cestovního ruchu vysoký podíl na návštěvnosti tohoto kraje. Nejvýznamnější připomínkou slavné historie Frýdlantska bývají Valdštejnské slavnosti, konající se každý lichý rok.

3 Srovnání významu jednotlivých geografických charakteristik pro cestovní ruch a určení těch rozhodujících

Jednotlivé geografické charakteristiky mají rozdílný podíl na cestovním ruchu.

Nyní bych se zaměřila na ty nejvíce důležité.

Rozhodující vliv na cestovní ruch na území Frýdlantska má existence Jizerských hor. Lze tedy říci, že jednou z nejvýznamnějších kategorií geografických charakteristik je **geomorfologie**.

Mezi nejpodstatnější aspekty ovlivňující cestovní ruch patří také **kulturně-historické předpoklady**. Z hlediska návštěvnosti regionu je nejdůležitější Státní hrad a zámek Frýdlant, Chrám Navštívení Panny Marie v Hejnicích a Valdštejnské slavnosti.

Pro cestovní ruch hrají velkou roli také **minerální vody** nacházející se v oblasti Lázní Libverda.

4 Subregiony cestovního ruchu Frýdlantska

Nejvýznamnějším polyfunkčním centrem celého výběžku je město Frýdlant. Dalšími důležitými středisky cestovního ruchu jsou Lázně Libverda (lázeňské středisko) a Bílý Potok (výchozí bod do Jizerských hor).

V regionu se nacházejí obce disponující dostatečným výrobním potenciálem, občanskou vybaveností a jsou vhodné pro rozvoj cestovního ruchu. Mezi tyto obce řadíme Frýdlant, Lázně Libverda, Bílý Potok, Nové město pod Smrkem, Hejnice a Raspenavu. Ne však u každé obce je tento potenciál zcela využit.

Naopak obce, které postrádají plochy výroby, mají nedostačující veřejnou občanskou vybavenost a minimální přírodní podmínky pro rozvoj CR jsou Bulovka, Pertoltice další malé obce. [4]

Nejvíce je cestovní ruch rozvíjen ve Frýdlantě a v podhůří Jizerských hor. Nicméně pozornost by se měla věnovat i menším obcím vhodných pro rozvoj venkovské turistiky a hipoturistiky. Tyto obce, ale i jednotlivce, pak podporovat dotacemi čerpanými z Regionálního operačního programu NUTS2 Severovýchod.

5 Porovnání současného a potenciálního cestovního ruchu

Frýdlantsko má potenciál stát se zajímavým turistickým cílem především z důvodu **existence historicky a kulturně významných objektů a přírodních atraktivit**. Tento potenciál však není zcela využit a to zejména kvůli absenci kvalitní základny cestovního ruchu. Frýdlantsko je charakteristické celoročním využitím, přesto převládá návštěvnost v letní sezóně.

Velmi dobré podmínky má Frýdlantsko pro realizaci **pěší turistiky a cykloturistiky** vzhledem k husté síti značení. Přesto chybí doprovodná cyklistická infrastruktura, jako jsou půjčovny kol, servisy apod. Vytvoření takovýchto doplňkových služeb by vzrostla jak kvalita této sítě, tak i návštěvnost kraje milovníky cykloturistiky.

Velkým pozitivem Frýdlantska je konání **kulturních akcí** nadregionálního charakteru (Valdštejnské slavnosti, Letní jazzová dílna Karla Velebného, Hejnická pouť). Všechny tyto akce, konající se v letní sezóně, značně podporují cestovní ruch. V letošním roce se ve Frýdlantě uskutečnil první ročník **Velikonočního jarmarku**. Organizátorkami této akce jsou pracovnice Městského informačního centra Frýdlant, které chtějí, aby se tato akce stala tradiční, stejně jako je tomu v případě Valdštejnských slavností, jen v menším měřítku.

Poměrně velký potenciál vidím v rozvoji **venkovského cestovního ruchu**, tj. agroturismu, ekoturismu, ekoagroturismu. Na území Frýdlantska tuto kategorii cestovního ruchu zastupují pouze dva subjekty a to Dvůr Hlaváč v obci Ves u Černous a Selský dvůr v Raspenavě. Zájem o toto odvětví CR se v posledních letech postupně zvyšuje a je turisty hojně využíváné. Zavedení by bylo vhodné v malých obcích s nízkou návštěvností. Rozvoj venkovského CR by přilákal do oblasti nový segment klientů.

Velkým handicapem bránícím v rozvoji cestovního ruchu v regionu je špatná komunikace mezi vedením města Frýdlant a vedením **hradu a zámku ve Frýdlantě**. Přestože je zámek nejvýznamnější atraktorem CR, chybí tolik důležité propagační materiály. V zámeckém parku turisté postrádají lavičky a odpadkové koše. V celém areálu je absence doprovodného zázemí, kde by turisté čekající na prohlídku mohli posečkat. Vedení zámku se také brání využívání areálu k jiným kulturním a společenským akcím, jako jsou např. svatby či trhy. Udržely se zde pouze akce mající

určitou tradici, kterých je však poskrovnu (část programu Valdštejnských slavností, koncert lektorů Letní jazzové dílny Karla Velebného, každoroční koncert Základní umělecké školy Frýdlant) a pár dalších ojedinělých akcí. Avšak vedení zámku má zájem rozšířit nabídku hudebních akcí. [44]

Novým dokončeným projektem, podporovaným z Regionálního operačního programu NUTS2 Severovýchod, je „**Městské muzeum Frýdlant – rekonstrukce památkově chráněného objektu**“. Jedná se o rekonstrukci památkově chráněného objektu ve Frýdlantu, tzv. Špitálu, který je jednou z nejvýznamnějších stavebních památek města Frýdlantu. Objekt je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. V objektu vznikne nová pobočka Městského muzea Frýdlant. Současný stav Městského muzea Frýdlant, umístěného v budově radnice, má špatné podmínky pro uchování sbírek, kdy hrozí devastace vystavovaných děl a zároveň se muzeum potýká s nedostatkem expozičních prostor. Expozice v novém pojetí, umístěná v rekonstruovaném objektu, přinese možnost prezentace dosud archivovaných exponátů a dále vytvoří vhodné prostory pro interaktivní výstavy, prezentace, besedy, menší hudební a dramatická vystoupení, výuku a doprovodné akce muzea. [45]

Na území Frýdlantska je **ubytovací a stravovací infrastruktura**, dle mého úsudku, v průměrném až podprůměrném stavu. Chybí ubytovací kapacity pro náročnější klientelu. Změnou v tomto směru bude dokončení první etapy výstavby **Hotelu Antonie** ve Frýdlantě, **Antonie Spa Concept**, v měsíci červnu letošního roku. Jedná se o relaxační centrum disponující wellnesem, krytým i otevřeným bazénem s doprovodným programem (aquaerobik, cvičení pro těhotné, důchodce, plavání pro školy a batolata, atd.), výřivkou, saunou, soláriem atd. dostupné i veřejnosti. Prozatím budou hostům k dispozici 4 pokoje s celkovou kapacitou 8 osob (+ 2 přistýlky). Otevření samotného hotelu se plánuje na příští rok. [46]

Zároveň vedení hotelu ve spolupráci s městem Frýdlant připravuje **novou turistickou naučnou stezku**, propojující jednotlivé atraktivitu města, s názvem „**Putování v čase Frýdlantem**“. Jednotlivé zastavení by měli být Hotel Antonie, na Šibeničním vrchu, u hřbitova, Frýdlantská rozhledna, u vodojemu ve Strmé ulici, Glückova vila (nyní je zde Dům dětí a mládeže), u nemocnice, vyhlídková alej vedoucí k zámku, samotný Hrad a zámek Frýdlant a poslední zastávkou by mělo být centrum města. [50]

Na území Frýdlantska zcela chybí prostory pro konání konferencí a kongresů. To by se mělo změnit zrekonstruováním **Zámeckého pivovaru Frýdlant**. Momentálně již probíhají opravy tohoto areálu a na konci roku 2012 by se zde měly konat první kulturní akce. V následujícím roce se znovu dočkáme frýdlantského piva, které by se mělo poprvé točit na Valdštejnských slavnostech. Součástí obnoveného pivovaru bude i kongresové centrum, které upoutá pozornost firemní klientely a tím se Frýdlantsko stane destinací kongresového cestovního ruchu. Dalším velkým lákadlem pivovaru bude **středověký hostinec** umístěný v nejstarší části areálu. [48]

Velkým **ulehčením dopravní zátěži** Frýdlantu by byl silniční obchvat této obce, který by navazoval na rychlostní silnici do Liberce. Také by zajisté do regionu přilákal nové investory. Přestože tyto plány již byly v regionu řešeny, dle sdělení Ředitelství silnic a dálnic se s celkovým obchvatem Frýdlantu nepočítá do roku 2022. Menší obchvat se připravuje v lokalitě Novoměstská, kde bude u motelu Daniela vybudována kruhová křižovatka a provoz ze směru Nové Město pod Smrkem bude převeden na komunikaci z Krásného Lesa. Další kruhová křižovatka bude vybudována na křižovatce u Základní umělecké školy, čímž by se měla tato komunikace stát bezpečnější. Rychlejší přístup do Liberce však má zaručit rychlostní silnice, která se staví ve Stráži nad Nisou. První etapa silnice I/13 měla být kolaudována v roce 2011, nicméně prozatím zůstává nedokončena. [49]

Faktem je, že na území Frýdlantska se nachází mnoho **církevních staveb**, které jsou však turistům nepřístupné. Tyto objekty nejsou v současné době připravené na zájem turistů. K vyššímu zájmu potenciálních návštěvníků, především pak z Polska, by přispěla jejich renovace, následně propagace a zároveň vybudování dalšího turistického zázemí v okolí těchto staveb.

6 Význam cestovního ruchu regionu v rámci České republiky

6.1 Propagace regionu

Propagace destinace slouží k přenosu informací k cílovým skupinám za účelem ovlivnění jejich rozhodnutí navštívit daný region.

K cílovým skupinám propagace patří především návštěvníci destinace a to jak ti opakovaní, tak ti potenciální. Dále regionální obchodníci i ti působící mimo region (např. cestovní kanceláře, agentury, velkoobchodníci aj.). Cílovými skupinami jsou také rezidenti v destinaci, média, instituce veřejného sektoru, firmy pohybující se mimo sektor cestovního ruchu, ale také konkurenční destinace.

Valná většina propagace je zaměřena na návštěvníky regionu. Destinace využívá především komerčních osobních nástrojů, jako jsou turistická informační centra, průvodce aj. nebo neosobních nástrojů, kam řadíme letáky, katalogy aj. (3)

Území Frýdlantského výběžku spadá do marketingového regionu Český Sever, oblast Frýdlantsko, podoblasti Údolí Smědé a Hejnicko – Jizerské podhůří. [4]

Důležitým nástrojem propagace posledních let je rozhodně **internet**. Internetová propagace regionu rozhodně není dostačující, jelikož mnoho webových stránek souvisejících s regionem není aktualizováno. O prezentaci jednotlivých obcí se starají jejich oficiální stránky, na kterých turisté obvykle naleznou informace o nadcházejících kulturních akcích aj.

Jednou z internetových stránek, která prezentuje Frýdlantsko, je **www.freedlantsko.eu**, s aktuálními články z tohoto regionu. Stránka je poměrně přehledná, ovšem některé rubriky zůstávají prázdné. Zajímavým prvkem jsou znaky měst, pod kterými se skýtají informace o kultuře, ubytování, službách aj. v daném městě a samozřejmě je odkaz na oficiální stránky města.

Obrázek 14: Náhled internetových stránek www.freedlantsko.eu

Zdroj: [61]

Oficiálními stránkami mikroregionu Frýdlantsko je portál www.frydlantsko.cz. Ne všechny rubriky jsou aktualizované a návštěvníky těchto stránek uvítá článek z roku 2010. Nicméně jsou zde uvedeny důležité turistické informace, jako jsou tipy na výlety, ubytování a stravování, služby, informace o jednotlivých městech aj. Stránky jsou přehledné a jejich návštěvník se zde velmi rychle zorientuje.

Obrázek 15: Náhled internetové stránky www.frydlantsko.cz

Zdroj: [62]

Dalšími stránkami, na kterých nalezneme turistické atraktivity Frýdlantského výběžku, jsou například www.turistik.cz či www.severnicechy.info.

Místní akční skupina mikroregionu Frýdlantsko, jejíž zkratkou je MASiF, podporuje rozvoj a péči o přírodní, kulturní a historické dědictví i jeho znalost a využívání ve prospěch udržitelného rozvoje. Dále podporuje rozvoj místní produkce a podílí se tím také na propagaci regionu. [40]

Návštěvníci Frýdlantska oceňují také místní produkty vyráběné pod značkou **Regionální produkt Jizerské hory**. Mohou si odvézt výrobky zdejších producentů jako suvenýr, stejně tak podpořit zemědělce zakoupením jejich produktů. Návštěvníci i obyvatelé kraje mají možnost zakoupit produkty např. na Farmářských trzích, Valdštejnských slavnostech a jiných akcích. Tato značka vznikla z projektu MASiFu.

Každý měsíc zpracovávají pracovnice Městského informačního centra Frýdlant **kalendář kulturních akcí na Frýdlantsku**, který poté vychází ve Frýdlantském zpravodaji, obce ho vyvěšují na svých internetových stránkách, k nalezení je i na stránkách mikroregionu, je posílán na stránky Libereckého kraje a do Kalendáře Liberecka.

Město Frýdlant je uváděno v **katalogu Dvořákova festivalu**, což je festival vážné hudby, jelikož se v posledních letech stalo jedním z pořádajících měst. Doprovodnou akcí festivalového turismu je Dvořákův cestovní pas s kupóny na zvýhodněné vstupy do řady zajímavých turistických míst či atrakcí regionu s platností po celé léto. Ten obdrží návštěvníci na jednotlivých koncertech oproti předložené vstupence či permanentce spolu s katalogem obsahujícím program festivalu a tištěného průvodce jednotlivými festivalovými městy. [41]

Euroregion Neisse - Nisa - Nysa je organizace působící v prostoru Trojzemí, tj. hraniční oblasti mezi Spolkovou republikou Německo, Českou republikou a Polskou republikou. Mezi hlavní cíle této organizace patří vytvoření společného, rozmanitého prostoru pro přeshraniční spolupráci. Významným rozvojovým cílem sdružení je vytvoření „Společného, integrovaného prázdninového a turistického regionu (TRN)“ a společného plánovacího prostoru ERN", což má velký význam pro pohyb turistů v oblasti Trojzemí a podporu cestovního ruchu. [42]

Některé obce, především pak Frýdlant, využívají **placených reklam** v různých periodikách, např. v magazínu KAM, TIM, Věčko, dále také v regionální televizi GENUS či v rádiích Dobrý den a Contact. Velká pozornost je vždy věnována propagaci

Valdšteňských slavností, které se konají každé dva roky ve Frýdlantě, jež lákají tisíce turistů.

Dalšími propagačními prostředky jsou **tištěné materiály**, dostupné především v informačních centrech. Jedná se o nejrůznější letáky, prospekty, leporela, brožury aj. Nedostatkovým zbožím jsou však mapy Trojzemí (Česko-Polsko-Německo), po kterých je ze stran turistů značná poptávka. Frýdlantsko je většinou součástí map o Jizerských horách. Tyto mapy poskytují různí dodavatelé a turisté tak mají značný výběr kartografických materiálů, dle účelu své cesty (lyžařské mapy, cyklomapy, turistické mapy).

Na náměstí ve Frýdlantě natáčela v dubnu **kapela The Grizzlies** svůj videoklip k písničce pojmenované jednoduše **Frýdlant**. Cílem kapely je prosadit tento videoklip nejen prostřednictvím internetu, ale i prostřednictvím hudebních televizí.

Nepřímou reklamou regionu je také **filmová produkce**. Natáčení filmů probíhalo především v areálu Hradu a zámku Frýdlant. Jedná se o filmy Rumplcimprcampr (1997) a Peklo s princeznou (2009). V samotném centru Frýdlantu se v roce 2008 natáčel historický film David Copperfield, který vyšel v roce 2009 v italské koprodukcí.

6.2 SWOT analýza

Postavení a význam regionu lze zhodnotit také SWOT analýzou, která bere v potaz jak vnitřní, tak vnější prostředí posuzované oblasti. Nemusí jít tedy pouze o podnik, ale zhodnocen může být tímto způsobem i region cestovního ruchu. V tomto případě tedy aplikace na region Frýdlantska. SWOT analýza se využívá v marketinku i v managementu, jelikož je jedním z podkladů pro tvorbu marketingové strategie. SWOT analýza tedy zkoumá **silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby**. (1)

6.2.1 Silné stránky

- Geografická poloha, kdy Frýdlantsko sousedí s Polskem a nedaleko se nachází také Německo
- Dlouhá a bohatá historie regionu a výskyt dochovaných architektonicky i historicky cenných staveb
- Dochované objekty lidového stavitelství, dále se pak ve Frýdlantě nachází Městská památková zóna a Národní kulturní památka areál hradu a zámku Frýdlant
- Na území Frýdlantska zasahuje CHKO Jizerské hory
- Množství území a prvků v zájmu ochrany přírody a krajiny
- Pravidelně se konající kulturní akce (např. Valdštejnské slavnosti, Jazzová dílna)
- Značení mezinárodních a nadregionálních cyklotras a hustá síť ostatních cyklotras
- Hustá síť autobusových linek
- Růst počtu bydlících obyvatel
- Kapacitní zařízení pro vzdělávání
- Vysoká nabídka míst v zařízeních sociální péče

6.2.2 Slabé stránky

- Absence alternativních forem zemědělského podnikání (např. agroturistika)
- Omezování nabídky služeb v Nemocnici Frýdlant
- Nedostačující nabídka ubytovacích kapacit
- Nedostačující nabídka ubytovacích kapacit pro náročnější klientelu
- Absence obchvatů obcí
- Vedení cyklotrasy po silnici I. třídy na některých úsecích
- Horší dostupnost do Frýdlantu a Liberce z okrajových částí výběžku, kdy frekvence spojů klesá především mimo pracovní dny
- Nevyhovující stav silničních komunikací a v zimní sezóně častá nesjízdnost hlavních tahů spojujících výběžek s vnitrozemím
- Zvýšený podíl sociálně slabých, nepřizpůsobivých či nezaměstnaných osob
- Špatná dostupnost Frýdlantska z vnitrozemí České republiky
- Nedostatečná propagace mimo region, především prostřednictvím internetu
- Absence kvalifikovaných odborníků v oblasti cestovního ruchu

6.2.3 Příležitosti

- Vznik nových pracovních míst v cestovním ruchu
- Podpora růstu vzdělanosti obyvatelstva
- Nové projekty na Frýdlantsku, které mají za cíl zvýšit cestovní ruch v regionu a to jak národní, tak příjezdový (obnova pivovaru ve Frýdlantě, výstavba hotelu a relaxačního centra Antonie, aj.)
- Rozšíření mezinárodní spolupráce
- Nově vybudované sportovní a rekreační areály nedaleko regionu (Swieradów Zdrój, vodní nádrž Witka, jezero Berzdorf)

- Podpora výroby a distribuce místních produktů
- Rozvoj agroturistiky, ekoagroturistiky a sportovní turistiky a dalších návazných odvětví
- Podpora projektů pro začínající podnikatele
- Rozšíření Singltreku pod Smrkem

6.2.4 Hrozby

- Zánik ekonomických subjektů s vlivem na zaměstnanost
- Rozvoj tvrdých forem CR s negativním vlivem na životní prostředí
- Odliv turistů následkem málo kvalitní služeb
- Další zastarávání komunikačních sítí
- Odcházení vzdělaných obyvatel do krajského města případně jiných regionů
- Nárůst podílu obyvatelstva v důchodovém věku
- Nevhodné využívání některých historicky a architektonicky cenných staveb
- Riziko povodní

7 Závěr

Zpracování tématu „Frýdlantsko - analýza geografických předpokladů cestovního ruchu“ pro mne bylo velmi přínosné i přesto, že v tomto regionu žiji od narození, neboť jsem se dozvěděla mnoho zajímavostí z Frýdlantského výběžku.

Tento region disponuje celou škálou historických a přírodních atraktivit, které svou výjimečností lákají turisty nejen z České republiky, ale i z přilehlých států. Přestože kraj je pro cestovní ruch vhodnou destinací, chybí odpovídající úroveň turistického zázemí a služeb.

Hlavním cílem této práce byla analýza geografických předpokladů cestovního ruchu. Ze splnění dílčích cílů vyplívá, že region je sice z přírodního a historického hlediska velmi hodnotný, avšak v rámci cestovního ruchu nedostatečně využitý, neboť turistické zázemí není dostatečně rozvinuto.

Pro Frýdlantsko je nezbytné zvýšit efektivitu propagace mimo Liberecký kraj a zajistit tak lepší distribuci informačních a propagačních materiálů jak současným, tak potenciálním návštěvníkům regionu. K rozvoji turismu v regionu je zapotřebí kvalifikovaných odborníků v oblasti cestovního ruchu, kteří by dokázali najít nové finanční zdroje a využít dotačních fondů.

Přestože Frýdlantsko není vně Liberecký kraj dostatečně prezentováno jako destinace cestovního ruchu, rozhodně má potenciál stát se navštěvovaným regionem a to díky plánovaným projektům, které mají za cíl Frýdlantsko přiblížit případným návštěvníkům.

Pevně věřím, že se mikroregion v budoucnu chopí příležitostí, které se zde nabízejí.

Jak jsem již slibovala v úvodu, v magisterské práci bych se chtěla zabývat syntézou, kde bych také zhodnotila území pomocí přiřazování bodů jednotlivým vazbám podle určité metodiky.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje:

- (1) PÁSKOVÁ, M. a ZELENKA, J. *Cestovní ruch - výkladový slovník*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002.
- (2) VONIČKA, P. a kol.. *Příroda Frýdlantska*. Vyd. 1. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek, 2010, 246 s. ISBN 978-80-87095-04-1
- (3) PALATKOVÁ, M. *Marketingový management destinací: strategický a taktický marketing destinace turismu, systém marketingového řízení destinace a jeho financování, řízení kvality v destinaci a informační systém destinace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 207 s. ISBN 978-80-247-3749-2.
- (4) DAVID, P. *Frýdlantsko*. 1. vyd. Praha: S, 2008, 175 s. Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. ISBN 978-80-86899-38-1.
- (5) ANDĚL, R., KARPAŠ, R. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002, 240 s. ISBN 80-864-2418-9.
- (6) ŘEHÁČEK, M. *Frýdlantsko: průvodce po krajině a jejích náladách*. Vyd. 1. Liberec: Kalendář Liberecka, 2009, 279 s. ISBN 978-80-87213-03-2
- (7) MĚSTO FRÝDLANT VE SPOLUPRÁCI S OBCÍ LÁZNĚ LIBVERDA. *Frýdlantsko: historie / příroda / turistika / kultura / služby*. Liberec: KNIHY 555, 2005.

Internetové zdroje:

- [1] Národní ústav odborného vzdělávání: Klasifikace jednotek NUTS. *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. 2008 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/klasifikace-jednotek-nuts>
- [2] Město Frýdlant: oficiální stránky. *Město Frýdlant* [online]. Frýdlant: Městský úřad Frýdlant, 2006, 7. 10. 2010 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/obec-s-rozsirenou-pusobnosti.html>

- [3] Ústřední seznam ochrany přírody: Památné stromy. *Ústřední seznam ochrany přírody* [online]. 2012 [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/pstromy/index.php?frame>
- [4] SAUL S.R.O. *Územně analytické podklady ORP Frýdlant: Rozbor udržitelného rozvoje území* [pdf]. 2008 [cit. 2012-03-03]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/uzemni-planovani/uzemne-analyticke-podklady.html>
- [5] Mapy tratí: Mapy železniční sítě. *České dráhy, a.s.* [online]. 2009, 2010 [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.cd.cz/vnitrostatni-cestovani/mapa-site/mapa-trati/-5958/>
- [6] Turistika, sport, výstavy: Ubytování v okolí. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006, 2011 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/turistika-sport-vystavy/ubytovani-v-okoli.html>
- [7] Turistika: Informační centra. *Cestou necestou: www.liberecky-kraj.cz* [online]. Liberec, 2011 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/s-informacni-centra/region-jizerske-hory/#region=3;kat=45;page=undefined;orderby=;drs=full>
- [8] Ekologické infocentrum. *Jindřichovice pod Smrkem* [online]. Jindřichovice pod Smrkem, 2012 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.jindrichovice.cz/cs/web/obec/rozvoj/ekologicke-infocentrum/>
- [9] Směnárný. *V.Z.V směnárna, a.s.* [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.vzvsmenarna.com/>
- [10] Logos Tour. *Logos Tour: cestovní agentura* [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.logostour.cz/>
- [11] Obchodní místa. *Česká spořitelna* [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: http://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/banka?nfpb=true&pageLabel=branch_new_subportal01&fromMini=true&search_type=business_places®ionId=7&bpTypes=5110_5111
- [12] Historie. *Hrad a zámek Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2012 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.zamek-frydlant.cz/historie/>
- [13] Veřejná databáze: Územně analytické podklady v obcích vybraného SO ORP. *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vo=tabulka&cislatab=UAP6020PU_OB1.35&voa=tabulka&go_zobraz=1&verze=0#pozn2

- [14] Skanzen. *Lunaria: Žijící skanzen v Jindřichovicích pod Smrkem* [online]. Jindřichovice pod Smrkem, 2008-2012 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://lunaria-jindrichovice.cz/skanzen>
- [15] Betlém: Turistika, sport, výstavy. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/turistika-sport-vystavy/betlem/>
- [16] Frýdlantská rozhledna: Turistika, sport, výstavy. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006, 14. 4. 2010 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/turistika-sport-vystavy/frydlantska-rozhledna.html>
- [17] Samotný vznik skutečných lázní... *Lázně Libverda* [online]. Lázně libverda, 2012 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.lazne-libverda.cz/cs/clanky/samotny-vznik-skutecnych-lazni.html>
- [18] Město a okolí. *Nové Město pod Smrkem: Naše město* [online]. Nové Město pod Smrkem, 2011, 2.3.2011 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: http://www.nmps.cz/mesto_a_okoli.php
- [19] Kovárna Ondřeje Stelziga, Dolní Řasnice. *Cestou necestou*: www.liberecky-kraj.cz [online]. 2011 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/875-kovarna-ondreje-stelziga-dolni-rasnice.html>
- [20] Frýdlantská radnice: Historie a památky. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/historie-a-pamatky/frydlantska-radnice.html#sek18611>
- [21] Vítejte v krajině podstávkových domů. *Umgebindeland* [online]. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.umgebindeland.de/index.php?lg=cz>
- [22] Chrám Navštívení Panny Marie. *Město Hejnice* [online]. 2012 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.mestohejnice.cz/dr-cs/1049-chram-navstiveni-panny-marie-hejnice.html>
- [23] Charakteristika a význam cestovního ruchu v Česku. *CzechTourism* [online]. 2005-2012 [cit. 2012-04-01]. Dostupné z: <http://www.czechtourism.cz/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>
- [24] Poradní a setkávací centrum - POSEC. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006, 2011 [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/organizace-zrizovane-mestem/poradni-a-setkavaci-centrum-posec/o-nas.html>
- [25] Komunitní plánování: Zahájení provozu nové služby Domy na půl cesty. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006, 2011 [cit. 2012-04-05]. Dostupné z:

<http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/komunitni-planovani/aktuality/zahajeni-provozu-nove-sluzby-domy-na-pul-cesty.html>

[26] Regenerace náměstí T. G. Masaryka: První exkurze s archeology se líbila. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2006, 2010 [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/regenerace-namesti-t-g-masaryka/prvni-exkurze-s-archeology-se-moc-libila.html>

[27] Historie slavností. *Valdštejnské slavnosti* [online]. Frýdlant, 2009 [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.valdstejnske-slavnosti.cz/cs/historie-slavnosti.html>

[28] O nás. *Letní jazzová dílna Karla Velebného* [online]. 2012 [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.ljdfrydlant.cz/czech/>

[29] Kultura: Hejnice. *Město Hejnice: Jizerské hory* [online]. 2012 [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.mestohejnice.cz/cs/kultura/>

[30] *Spider Glass* [online]. Heřmanice: © Spiderglass, 2008 [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: <http://www.spiderglass.cz/spiderglassweb/start.htm>

[31] Cyklostezka Podstávkové domy. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2009 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/dr-cs/7897-cyklotrasa-podstavkove-domy.html>

[32] Liberec, Jablonec nad Nisou: V Bílém Potoce válka neskončila. Vypráví o ní hrdinové ze železa. *Sedmíčka.cz* [online]. 23. 5. 2011 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.sedmicka.cz/liberec-jablonec-nad-nisou/clanek/v-bilem-potoce-valka-neskoncila-vypravi-o-ni-hrdinove-ze-zeleza-253875>

[33] Sport. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2010 [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/turistika-sport-vystavy/turisticke-informace-z-frydlantska/sport.html>

[34] *Singltrek pod Smrkem* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://www.singltrekpodsmrkem.cz/>

[35] Historicko-přírodovědná stezka Nové Město pod Smrkem. *Severní čechy.info* [online]. 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.severnicechy.info/dr-cs/5322-historicko-prirodovedna-stezka-nove-mesto-pod-smrkem.html>

- [36] Naučná stezka Okolím Jindřichovic za výšinami ideálů a do údolí duše. *Severní čechy.info* [online]. 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.severnicechy.info/dr-cs/4364-naucna-stezka-okolim-jindrichovic-za-vysinami-ideal-u-a-do-udoli-duse.html>
- [37] Naučná stezka Oldřichovské háje a skály. *Severní čechy.info* [online]. 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.severnicechy.info/dr-cs/4578-naucna-stezka-oldrichovske-haje-a-skaly.html>
- [38] Naučná stezka Putování za vodou. *Severní čechy.info* [online]. 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.severnicechy.info/dr-cs/4363-naucna-stezka-putovani-za-vodou.html>
- [39] Naučná stezka Viničná cesta. *Severní čechy.info* [online]. 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.severnicechy.info/dr-cs/4573-naucna-stezka-vinicna-cesta.html>
- [40] MASiF. *Regionální produkt Jizerské hory* [online]. 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.jizerske-vyrobky.cz/cs/masif/>
- [41] Dvořákův festival. *České doteky hudby* [online]. 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.ceskedotekyhudby.cz/dvorakuv-festival>
- [42] Základní údaje. *ERN* [online]. 2012, 3. 3. 2012 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.ern.cz/index.php?D=245>
- [43] Podstávkové domy: Památka s duší – originální a geniální. *Umgebundeland* [online]. 2012 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.umgebundeland.de/index.php?!g=cz&whl=11000000>
- [44] Strategický plán města. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2009 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/strategicky-plan-mesta/zverejnujeme-prvni-verzi-planu.html>
- [45] Významné projekty města: Objekt kapličky. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2011 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/vyznamne-projekty-mesta/objekt-kaplicky/>
- [46] Úvod. *Antonie hotel* [online]. 2012 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://antoniehotel.cz/>
- [47] Zámek Frýdlant slaví jubileum. A zdražuje vstupné. *Liberecký deník* [online]. 27.03.2011 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: http://liberecky.denik.cz/zpravy_region/zamek-frydlant-slavi-jubileum-a-zdrazuje-vstupne.html
- [48] Budoucnost pivovaru. *Zámecký pivovar Frýdlant* [online]. 2012 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://www.pivovar-frydlant.com/BDBBD2D2-46F2-4D61-9729-CF8663340BC2/budoucnost%20pivovaru.html>

- [49] Strategický plán města: Co vás zajímalo ke Strategickému plánu města Frýdlant. *Město Frýdlant: oficiální stránky* [online]. 2009 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://www.mesto-frydlant.cz/cs/mesto-frydlant/strategicky-plan-mesta/co-vas-zajimalo-ke-strategickemu-planu-mesta-frydlant.html>
- [50] Okolí. *Antonie hotel* [online]. 2012 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://antoniehotel.cz/okoli/>
- [51] Poloha Libereckého kraje v rámci České republiky. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: http://www.kraj-lbc.cz/public/info/poloha_lk_v_cr_d62376dcd4.jpg
- [52] Mapy životního prostředí: Liberecký kraj. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://maps.kraj-lbc.cz/mapserv/php/maps.php>
- [53] Geoportal: Prohlížení. *Národní geoportál INSPIRE* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?wmc=http%3A//geoportal.gov.cz/php/wmc/data/4f71bc-d9-717c-4735-8bed-3f1ec0a80138.wmc>
- [54] Obecné mapové podklady Libereckého kraje. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://maps.kraj-lbc.cz/mapserv/php/mapserv3.php?project=obecna&layers=zabaged%20popiskyobci>
- [55] Vymezení území zvláštních povodní v Libereckém kraji. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: http://maps.kraj-lbc.cz/mapserv/php/mapserv3.php?project=zvlpovodne&layers=zabaged%20zpv_rozliv
- [56] Ochrana přírody a krajiny: CHKO Jizerské hory. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://maps.kraj-lbc.cz/mapserv/php/mapserv3.php?project=zchu&layers=zabaged%20zchu%20popiskyobci>
- [57] Ochrana přírody a krajiny: Maloplošně chráněná území. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://maps.kraj-lbc.cz/mapserv/php/mapserv3.php?project=zchu&layers=zabaged%20zchu%20popiskyobci>
- [58] Ochrana přírody a krajiny: NATURA 2000. *Liberecký kraj* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://maps.kraj-lbc.cz/mapserv/php/mapserv3.php?project=zchu&layers=zabaged%20zchu%20popiskyobci>
- [59] Geoportal: Prohlížení. *Národní geoportál INSPIRE* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z:

<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?wmc=http%3A//geoportal.gov.cz/php/wmc/data/4f71bcd9-717c-4735-8bed-3f1ec0a80138.wmc>

[60] Mapa. *České dráhy, a. s.* [online]. 2012 [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://www.cd.cz/mapa/>

[61] *Freedlantsko.eu: aktuálně nejen z Frýdlantského výběžku* [online]. 2007-2012 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: www.freedlantsko.eu

[62] *Frýdlantsko: mikroregion* [online]. 2012 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: www.frydlantsko.cz

[63] Vše o území: Frýdlant - SO ORP. *Český statistický úřad: Veřejná databáze* [online]. 2011 [cit. 2012-02-22]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=vse-o-uzemi&tu=0&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAHWPv07DMBDGry2hf4UKAxuP0EpMdAMXu8RqEldJGkQmDI1aUKAhcUsmJBYYWGFnYOxLIJ6AlQmxMzPCpUgwIE6ydSff7_s-z95BS2JYPpZT2Zyoo7Cpy2Rkykgrvjw-re4_FyDfgUo4loOOPFTjmENZjeIgGY3DQRptbkFWtfMS3nU8VQXlvsPsHrGJmZzBBcCfndyPYShPh01-qoJhEK-83T98XF638pDjoE1lOAnSGOq_e9bk5CCIr2Z3a9Xb15s8QBqhWoe_EwW5HQXaIFlvbaQp_xnJ0sTuPhS-WggIuqCVcEilY7Aq6zR3sKpS4wiMOoURBAcmMc4knusLgyAmc3b2eL9o28TPjEtIW0Q1Gswl_r3nM9tk81MInloIaAh3b_GbQ1yXtvFF_RKnzHJ7HooUOQZtNzyHNfo-M3n6BbqMB3OXAQAA&vseuzemi=H4sIAAAAAAAAAAIVRMW8TMRR-XHO0TUOVBomNBVpGH0VCoupAj5AoIUdSJW3V7XByVnLoznZt3_WUIRILDF3LzsCYP4H4BXTshLpXHbvWDIGSiT7Jtp7fZ3_f-974GmwpYOMzTjFKVBihGpaDj5jby5e_fj_59GcJrCrkI4aDKu4pJuqwqgaCyAGLgoy_3QMT_hdMVvRf1skcCnveGqBsyIWQUdFHK0IBEnAiJDgVLCa0HhCqYRgkgE7A-oY8w7aMKTeLFilDgtxtSoePTmAELoJco-1-mGVWua31P_s_5XusML6ooeObFzsWPPSgEPvRPgtEOCSUKCh6RoBj-ne8UKpdD1ZjnzZYUNYZPP5XNvqcOlWkT4RGrMQ-x0L3omDT6w0dw-8YfidlpTfmfPrF_nYlzUWUKawgtLCpx0lQtrXiGWNOCZMs2te_Ao9pO5Zwq27uGZwHYzzmcjnXg61Vy6-vHz9su3NxY8qIOd4igh2vviHNdM4i4RX8ffn66d_z2zjPt6CliPwNre4TPL8023U9k_cI_csjRXeT45NjTW1dj6-2Xr-boXOtdpcyzO66NrhFpAgAA&void=

[64] Základní údaje o volbách do zastupitelstev obcí 2010 v SO ORP. *Český statistický úřad: Veřejná databáze* [online]. 2010 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z:

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=VOL0452PU_OR&vo=null&kapitola_id=674

[65] Získané mandáty a kandidáti vybraných stran ve volbách do zastupitelstev obcí 2010 v SO ORP. Český statistický úřad: *Veřejná databáze* [online]. 2010 [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=VOL0412PU_OR&vo=null&kapitola_id=674

[66] Poprvé v historii den otevřených dveří podstávkových domů. *Umgebindeland* [online]. 2012 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://www.umgebindeland.de/index.php?lg=cz&whl=17000000>

[67] Síť bezmotorové dopravy. *Liberecký kraj* [online]. 2009 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: http://mapup.kraj-lbc.cz/oupsr/oupsr_a001v4/pages/viewer.htm

Seznam tabulek

Tabulka 1: Obyvatelstvo podle pohlaví a pobytu celkem na území ORP Frýdlant	38
Tabulka 2: Obyvatelstvo podle věku na území ORP Frýdlant.....	40
Tabulka 3: Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity na území ORP Frýdlant	41
Tabulka 4: Základní údaje o volbách do zastupitelstev obcí 2010 v ORP Frýdlant	53
Tabulka 5: Získané mandáty a kandidáti vybraných stran ve volbách do zastupitelstev obcí 2010 v ORP Frýdlant	54

Seznam obrázků

Obrázek 1: Poloha Libereckého kraje v rámci České republiky	17
Obrázek 2: Hranice ORP v rámci Libereckého kraje s vyznačeným územím ORP Frýdlant.....	18
Obrázek 3: Geologie na území Frýdlantského výběžku.....	22
Obrázek 4: Klimatické regiony na území Frýdlantského výběžku	26
Obrázek 5: Vyobrazení rozlivu stoleté vody.....	29
Obrázek 6: CHKO Jizerské hory na území ORP Frýdlant s odlišenými zonacemi ochrany	33
Obrázek 7: Maloplošně chráněná území na území ORP	35
Obrázek 8: NATURA 2000	37
Obrázek 9: Hustota zalidnění ORP Frýdlant k 1. 7. 2010 (ob. /km ²).....	39
Obrázek 10: Mapa regionu s označením pozemních komunikací.....	45
Obrázek 11: Mapa železničních tratí na Frýdlantsku.....	46
Obrázek 12: Mapa cyklotras na území Frýdlantska, stav k roku 2009	47
Obrázek 13: Turistické trasy KČT na území Frýdlantska, stav k roku 2009	48
Obrázek 14: Náhled internetových stránek www.freedlantsko.eu	71
Obrázek 15: Náhled internetové stránky www.frydlantsko.cz	71

Seznam příloh za textem

Příloha 1: Oblasti, podoblasti a střediska cestovního ruchu v rámci Libereckého kraje	
Příloha 2: Cestovní ruch – kategorizace středisek a center cestovního ruchu v rámci Libereckého kraje	
Příloha 3: Silniční, železniční a letecká doprava v rámci Libereckého kraje	
Příloha 4: Hodnocení dopadů koncepce Zásady územního rozvoje Libereckého kraje na evropsky významné lokality a ptačí oblasti	